

**ΤΙ ΔΙΑΒΑΖΟΥΝ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΗΣ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ:
ΜΕΛΕΤΗ ΠΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΗΚΕ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ
ΤΟΥ ΑΙΓΙΟΥ.**

Μετέχουσα Σπουδάστρια:

Σφυρή Αντωνία

Υπεύθυνος Εκπαιδευτικός:

Γιαννικάκης Ηλίας Ph.D
Καθηγητής
Διευθύντρια Σχολής Επαγ/των Υγείας & Πρόνοιας

Πτυχιακή, για τη λήψη του πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία από το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματιών Υγείας & Πρόνοιας του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (ΤΕΙ) Πάτρας.

Πάτρα 4 Οκτώβρη 1996

ΑΡΙΘΜΟΣ
ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

1813

Η επιτροπή για την έγκριση της πτυχιακής εργασίας:

*Γιαννικάκης Ηλίας Ph.D
Καθηγητής
Δ/ντης Σχολής Επαγγελματιών Υγείας & Πρόνοιας*

*Αλεξοπούλου Ουρανία
Καθηγήτρια εφαρμογών*

*Πανταζάκα Αθανασία
Καθηγήτρια εφαρμογών*

Αναγνώριση

Ευχαριστώ ιδιαίτερα τον υπεύθυνο καθηγητή Dr. Ηλία Γιαννικάκη για τη βοήθεια που προσφέρθηκε στη διεκπεραίωση της πτυχιακής εργασίας και για τη συνεργασία του. Καθώς και τους Διευθυντές των Δημοτικών Σχολείων και τους μαθητές που συμμετείχαν στην έρευνα.

Επίσης τους γονείς μου για τη συμπαράσταση και τη χρηματική βοήθεια που προσέφερε σε ολόκληρη τη διάρκεια της πτυχιακής εργασίας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Στη συγκεκριμένη μελέτη γίνεται προσπάθεια να προσεγγισθεί η θέση του παιδικού βιβλίου-ιδιαίτερα του εξωσχολικού- στην ελληνική πραγματικότητα μέσα από το πρίσμα του αναγνωστικού του κοινού δηλαδή των παιδιών ηλικίας 10-12 ετών.

Σκοπός της μελέτης είναι η «ανίχνευση» των στάσεων των παιδιών ως αναγνωστών του βιβλίου και ο εντοπισμός των παραγόντων εκείνων που προσδιορίζουν τη σχέση βιβλίου-παιδιού. Εξετάζεται αν διαβάζουν ή όχι τα παιδιά και επειδή το εξωσχολικό ανάγνωσμα δεν ελέγχεται ως προς το περιεχόμενο από το σχολείο, μελετάται τι είδους βιβλία επιλέγουν τα όταν διαβάζουν.

Δίνεται βαρύτητα στο εξωσχολικό ανάγνωσμα της παιδικής ηλικίας, γιατί, όπως υποστηρίζουν διατυπωμένες θεωρητικές απόψεις, το παιδικό ανάγνωσμα διαδραματίζει ένα ρόλο καθοδηγητικό και διαμορφώνει την προσωπικότητα του παιδιού στη διάρκεια της παιδικής ηλικίας όπου το παιδί έχει την ικανότητα να αφομοιώνει καθετί που του προκαλεί ζωηρό ενδιαφέρον.

Στη μελέτη αυτή ακολουθήθηκε ο περιγραφικός τύπος έρευνας. Δόθηκε ερωτηματολόγιο σε μαθητές δύο (2) εξαθέσιων Δημοτικών σχολείων του Αιγίου. Το δείγμα απετέλεσαν εξήντα (60) μαθητές και μαθήτριες που βρίσκονταν κατά τη διάρκεια της μελέτης στην ΣΤ' Δημοτικού (ηλικίας 10-12 ετών).

Τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την μελέτη *μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:*

1. Το παιδικό βιβλίο αποτελεί πνευματική απασχόληση των παιδιών.
2. Το ποσοστό των κοριτσιών και αγοριών που διαβάζουν παιδικά βιβλία παρουσιάζει ελάχιστη διαφορά υπέρ των κοριτσιών.

3. Το μορφωτικό επίπεδο των γονιών επιδρά στην επιλογή βιβλίου.
4. Μεγάλο το ποσοστό των παιδιών που διαβάζουν κόμικς.
5. Μικρή είναι η επαφή των παιδιών με τους χώρους βιβλίου, όπως βιβλιοθήκες.

Με βάση τα παραπάνω συμπεράσματα προτάθηκαν τα ακόλουθα

1. Να καλλιεργηθεί στο παιδί η αγάπη για το διάβασμα μέσα από την οικογένεια και το σχολείο.
2. Ευαισθητοποίηση κι ενημέρωση σχετικά με το παιδικό βιβλίο σε γονείς, εκπαιδευτικούς και σε όσους ασχολούνται με παιδιά.
3. Ίδρυση δανειστικών βιβλιοθηκών μέσα κι έξω από το σχολείο.
4. Καταπολέμηση βλαβερών κι επικίνδυνων αναγνωσμάτων για τη ψυχική υγεία των παιδιών.
5. Προβολή κι προώθηση του παιδικού βιβλίου από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης καθώς και διοργάνωση εκθέσεων παιδικού βιβλίου.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ	III
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ	IV
ΠΙΝΑΚΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΩΝ	VIII
ΚΕΦΑΛΑΙΑ	
I ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
Το πρόβλημα	2
Σκοπός της μελέτης	3
Ορισμοί όρων	4
II ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΑΛΛΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΑΤΩΝ	
1. Το σύγχρονο παιδί και το βιβλίο	8
2. Τα χαρακτηριστικά του παιδικού λογοτεχνικού βιβλίου	10
3. Ο ρόλος και η προσφορά του κάθε είδους λογοτεχνικού βιβλίου	18
4. Η σημασία του διαβάσματος	26
5. Κόμικς	30
6. Οικογένεια - σχολείο	37
III ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	
•Σκοπός της μελέτης	41
•Ερωτήσεις - υποθέσεις	41
•Πληθυσμός	42
•Είδος της έρευνας-τρόπος ανάλυσης δεδομένων	42
•Ερωτηματολόγιο	42

•Περιορισμοί της μελέτης

IV ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	43
V ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	51
VI ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	
A. Ερωτηματολόγιο έρευνας	58
B. Πίνακες ερωτηματολογίου	62
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	66

ΠΙΝΑΚΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΩΝ

Πίνακας 1	62
Πίνακας 2	63
Πίνακας 3	63
Πίνακας 4	63
Πίνακας 5	63
Πίνακας 6	63
Πίνακας 7	64
Πίνακας 8	64
Πίνακας 9	64
Πίνακας 10	64
Πίνακας 11	65

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

Εισαγωγή

Το βιβλίο είναι το βασικότερο παιδαγωγικό μέσο για την πνευματική ανάπτυξη υγιών ανθρώπων. "Είναι για το παιδί ένα παράθυρο ανοιχτό στον κόσμο", υποστηρίζει η Βαλάση (1978, σελ.34).

Ο Χαραλαμπόπουλος (1976) υπογραμμίζει την αξία του βιβλίου για το παιδί: "Η ανάγνωση βιβλίου είναι μια βασική ανάγκη για τα παιδιά. Η λογοτεχνία μορφώνει το γλωσσικό αίσθημα, πλουτίζει το λεξιλόγιο του παιδιού, ευρύνει τον πνευματικό του ορίζοντα και αναπτύσσει πολλά και ποικίλα ενδιαφέροντα. Με τις ιδέες και αξίες που προβάλλει, εξευγενίζεται το συναίσθημα, αναπτύσσεται η σκέψη και η ευαισθησία του ατόμου. Η λογοτεχνία είναι ο καθρέφτης της ατομικής και κοινωνικής ζωής. Μας βοηθά να γνωρίσουμε βαθύτερα τον άνθρωπο και τον εαυτό μας". (σελ.18).

Ο ίδιος ο συγγραφέας αναφέρεται στην ταύτιση και στο ρόλο που παίζει το βιβλίο στην προσαρμογή του παιδιού στη ζωή: "Η επίδραση του βιβλίου στα παιδιά μεγαλώνει όχι μόνο από την αφέλεια και την ευπιστία τους, αλλά από την συνήθεια που έχουν να ταυτίζουν τον εαυτό τους με τους ήρωες και τα πρόσωπα που παρουσιάζονται στα βιβλία. Η ταύτιση είναι μια βασική ψυχική λειτουργία στα παιδιά, γιατί με αυτή κατανοούν τον κόσμο και προσαρμόζονται ευκολότερα στη ζωή". (σελ.22).

Ενώ η Μεταξά (1972) γράφει "ότι το παιδικό λογοτεχνικό βιβλίο δεν έχει σκοπό να προσφέρει μόνο τέρψη στους αναγνώστες, αλλά να σταθεί δίπλα στο σχολικό βιβλίο και να συμπληρώσει τις γνώσεις του

σχολείου. Να τους καλλιεργήσει την αγάπη στο διάβασμα και να τους εμπνεύσει ευγενή συναισθήματα". (σελ.15)

Ο Strobel (1963) γράφει ότι: "Είναι αναγκαία η αγωγή προς το βιβλίο, η καθοδήγηση δηλαδή των μαθητών στην αποδοτική και αυτενεργό μελέτη των βιβλίων και η καλλιέργεια της αγάπης προς το βιβλίο. Αυτό πρέπει να γίνεται όσο το δυνατόν νωρίτερα". (σελ.90)

Επομένως πρέπει να κατανοηθεί η σημασία της έγκαιρης γνωριμίας και εξοικείωσης του παιδιού με το εξωσχολικό βιβλίο. Στη μελέτη αυτή δίνεται βαρύτητα στο διάβασμα των παιδικών βιβλίων και εντύπων, γιατί έχει μεγάλη παιδαγωγική σημασία, αφού συνοδεύεται από μια ψυχική ευχαρίστηση, που αποτελεί κινητήρια δύναμη για παραπέρα μελέτη, διερεύνηση και για και για ολοκλήρωση του ατόμου. Ιδιαίτερα στη διάρκεια της παιδικής - σχολικής - ηλικίας που διαμορφώνονται τα θεμέλια της πνευματικής και ψυχικής ζωής. (Ηλ. Ξυροτύρη, 1972, σελ.34).

Όμως το παιδί, στην εποχή μας, ασχολείται με το εξωσχολικό ανάγνωσμα και ιδιαίτερα με το παιδικό λογοτέχνημα; Ένα ερώτημα που παρουσιάζει μεγάλη σπουδαιότητα και σε αυτό οφείλουν γονείς, εκπαιδευτικοί και όσοι ασχολούνται με την αγωγή των παιδιών, να προβληματιστούν.

Το πρόβλημα

Οι πολλές και ποικίλες γνώσεις, που είναι υποχρεωμένος να αποκτήσει ο άνθρωπος, αρχίζουν να τον πολιορκούν από τα παιδικά του χρόνια. Το σχολείο προσφέρει όσο το δυνατόν περισσότερες γνώσεις, εφόδια απαραίτητα για τη μετέπειτα ζωή του ανθρώπου. Όμως ο

σύγχρονος άνθρωπος, για να επιβιώσει και να προοδεύσει έχει ανάγκη απόκτησης περισσοτέρων γνώσεων. Δεν είναι επαρκείς οι γνώσεις που το σύγχρονο σχολείο προσφέρει. Έχει ανάγκη ο μαθητής στον ελεύθερο χρόνο του να διαβάσει ένα βιβλίο, ένα περιοδικό, κάτι δηλαδή πέρα από το σχολικό του βιβλίο. (Κεσοπούλου, 1968,σελ.19).

Ειδικά για το παιδί, η Αλκοτ, όπως αναφέρει ο Κεσόπουλος, υποστηρίζει πως το ελεύθερο εξωσχολικό ανάγνωσμα είναι σπουδαίο μορφωτικό μέσο, που συμπληρώνει τις σχολικές γνώσεις, πλουτίζει τη φαντασία, μορφώνει τη ψυχή. Και τέτοιο βιβλίο είναι αυτό που το αγοράζουμε με λαχτάρα και το κλείνουμε με κέρδος.(σελ.21).

Γεννάται το ερώτημα διαβάζει το παιδί στην εποχή μας; "Είναι ανάγκη,τονίζει ο Χαραλαμπόπουλος (1971), το παιδί να μάθει να διαθέτει τις ελεύθερες ώρες του για να καταστεί ικανό να εκμεταλλευτεί τις ανώτερες ψυχικές του δυνάμεις, να γνωρίσει την πνευματική ευτυχία και να οικοδομήσει τον κόσμο της αρετής". (σελ.440).

Ιδιαίτερα στην εποχή της τεχνολογίας, με την αυτοματοποίηση των πάντων που παρασυρόμαστε ίσως σε ένα δρόμο ληλατημένο από κάθε ομορφιά κι απογυμνωμένο από κάθε ανθρωπιά, είναι απαραίτητο να οικοδομήσουμε τον εσωτερικό κόσμο και να ενδιαφερθούμε για την ψυχοπνευματική βελτίωση του παιδιού με τον έλεγχο του ηθικού και πολιτιστικού περιβάλλοντός του.

Σκοπός της μελέτης

Σκοπός της μελέτης αυτής είναι να διερευνηθούν στοιχεία α) για το αν το παιδί διαβάζει β) τί είδους βιβλία προτιμά γ) από ποιούς δέχεται επιδράσεις σχετικά με την επιλογή βιβλίων.

Γίνεται προσπάθεια κυρίως να εξεταστεί αν το παιδί της σχολικής ηλικίας γνωρίζει και ασχολείται με το παιδικό λογοτέχνημα.

Πιο συγκεκριμένα οι επιμέρους στόχοι είναι:

1. Να εξεταστεί αν το παιδί νιώθει την ανάγκη ενός βιβλίου πέρα από το σχολικό του βιβλίο.
2. Να διερευνηθεί η γνώμη του παιδιού για τα βιβλία.
3. Να επισημανθούν οι προτιμήσεις των παιδιών ως προς το είδος του βιβλίου.
4. Να εντοπιστεί ο τρόπος με τον οποίο το παιδί βρίσκει τα βιβλία που διαβάζει.
5. Να εξεταστεί η συμβολή του οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντος του παιδιού στην επιλογή βιβλίου.

Ορισμοί όρων

Εξωσχολικά αναγνώσματα

Τα βιβλία και τα περιοδικά, που διαβάζει το παιδί στις ελεύθερες ώρες του για να ψυχαγωγηθεί ή να μορφωθεί. Δεν είναι υποχρεωτική απασχόληση, αλλά υποκειμενική διάθεση του ελεύθερου χρόνου του παιδιού. (Σαλπαδήμου "Εξωσχολικά αναγνώσματα", Αθήνα 1978, σελ.23)

Παιδική ηλικία

Λέγοντας παιδική ηλικία, στη ψυχολογία, εννοούμε την εξελικτική βαθμίδα, η οποία βρίσκεται μεταξύ βρεφικής και εφηβικής ηλικίας και εκτείνεται από τον 3ο μέχρι το 12ο έτος. Διαιρείται σε δύο βαθμίδες ανάπτυξης: στη νηπιακή ή προσχολική ηλικία, που εκτείνεται από το 3ο ως το 5ο ή 6ο έτος της ηλικίας και στη σχολική ηλικία που εκτείνεται από το 6ο ως το 12ο έτος. (Παρασκευόπουλου "Εξελικτική Ψυχολογία", Αθήνα τόμοι II, III, σελ. 11,12).

"Παιδικό βιβλίο" ή "Λογοτεχνικό παιδικό βιβλίο"

Ο όρος "παιδικό βιβλίο" ή "βιβλίο για παιδιά", περιλαμβάνει κάθε έντυπο που απευθύνεται στα παιδιά και που εμφανίζεται σήμερα πολυειδές και ποικιλόμορφο. Εδώ ανήκουν τα παμύθια, οι παραμυθένιες ιστορίες, ιστοριούλες για μικρά παιδιά διηγήσεις, αφηγήματα, πεζά, ποιητικά και θεατρικά, αλλά και τα ποικιλόμορφα κόμικς και εικονογραφημένα περιοδικά, πατριδογνωστικά, εγκυκλοπαιδικά, μικρόσχημα, μεσαία ή μεγαλόσχημα και πολλά άλλα. Είναι μένα λόγο το εξωσχολικό ανάγνωσμα.

(Β.Δ. Αναγνωστόπουλος:"Θέματα Παιδικής Λογοτεχνίας", Αθήνα 1987, σελ.41).

Παιδικό λογοτεχνικό βιβλίο

"Παιδικό λογοτεχνικό βιβλίο έχει λεχτεί πως είναι το αισθητικά δικαιωμένο κείμενο, που γράφεται από μεγάλους και απευθύνεται σε παιδιά και που πρωταρχικός σκοπός του είναι να τα φέρει σ'επαφή με το αισθητικό φαινόμενο της Τέχνης και γενικότερα της λογοτεχνίας". (Γιάκου: "Ιστορία της Ελληνικής Παιδικής Λογοτεχνίας", Αθήνα 1977, σελ.7).

Το περιεχόμενό του γράφει η Πέτροβιτς (1987, σελ.12), μπορεί να αναφέρεται σε πραγματικές ή φανταστικές καταστάσεις σε θέματα που απασχολούν άμεσα το παιδί ή σε θέματα του ευρύτερου κοινωνικού χώρου, ιστορικά ακόμη και προβλήματα της σύγχρονης κοινωνίας -όσο μπορεί- βέβαια να τα κατανοήσει το παιδί.

Επίσης ο Σακελλαρίου (1982) αναφέρει ότι παιδικό λογοτεχνικό βιβλίο δεν εννοούμε αποκλειστικά το βιβλίο που διαβάζουν μόνο τους τα παιδιά, αλλά και το βιβλίο που το διαβάζουν στα παιδιά οι γονείς ή οι μεγαλύτεροι στο σπίτι, στο σχολείο ή και στο ραδιόφωνο. Απαράλλαχτα χαρακτηρίζουμε ως παιδικά λογοτεχνήματα τα δημιουργήματα εκείνα του έντεχνου λόγου, που μεταβιβάστηκαν προφορικά από γενιά σε γενιά και αναγνωρίστηκαν ως μέσο αγωγής για τη σπουδαιότητα του περιεχομένου τους, από παιδαγωγούς, λαογράφους και ψυχολόγους, τα "λαϊκά παραμύθια". (σελ. 16).

Ο ίδιος ο συγγραφέας εξάλλου, χαρακτηρίζει ως παιδικό βιβλίο, το βιβλίο που απευθύνεται στα παιδιά, ανταποκρίνεται στα ενδιαφέροντα και τις αφομοιωτικές τους δυνατότητες, τα υποβοηθεί στη ψυχοπνευματική τους ανάπτυξη, την αισθητική τους καλλιέργεια και την ομαλή και ορθή ένταξή τους στο κοινωνικό σύνολο. (ο.π. σελ.14)

Κόμικς

"Κόμικς είναι μια σειρά σχεδίων που συνοδεύονται από λόγο αλλά και η ίδια η τέχνη της δημιουργίας σειρών, σχεδίων με λόγο. Βρίσκονται συνήθως σε έντυπα (περιοδικά, εφημερίδες). Ο λόγος στα κόμικς, όταν είναι γραπτός (κείμενο), βρίσκεται σε λειτουργική σχέση με την εικόνα, αλλά κατά κανόνα η εικόνα επικρατεί στο λόγο. Κάποτε μάλιστα ο λόγος, υποχωρώντας ακόμα περισσότερο, περιέχεται και βασίζεται στα σκίτσα του που, μόνα τους, δίνουν την υπόθεση των κόμικς. (Μαλαφάντης, 1990 σελ. 23).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΑΛΛΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

1. Το σύγχρονο παιδί και το βιβλίο

Ο Ρώσος παιδαγωγός Igor Motyashon, όπως αναφέρει η Πέτροβιτς (1987), τονίζει ότι η πρόοδος του ανθρώπου δεν είναι ολοκληρωμένη, αν περιορίζεται στην συσσώρευση πρακτικών γνώσεων, την ανάπτυξη της τεχνολογίας και την αύξηση του υλικού πλούτου. Ουσία της προόδου θα πρέπει να θεωρείται η πνευματική και ήθικη εξέλιξη του ατόμου. Κύριος παράγοντας είναι η επίγνωση της ευθύνης και της ορθής αντίληψης της γενιάς των μεγαλύτερων για το έργο της να χτίσει το μέλλον των παιδιών της. Οτι δηλαδή για την πραγματική πρόοδο του ανθρώπου είναι αποφασιστικής σημασίας η προσωπικότητα των παιδιών, η ικανότητά τους για ατομική ανέλιξη και πνευματική ωρίμανση.

Στην επίτευξη αυτού του στόχου, σημαντικό ρόλο παίζουν τα βιβλία, η λογοτεχνία. Γιατί ξυπνά στο παιδί συγκινήσεις και το εισάγει στον κόσμο των ανθρωπίνων σχέσεων, καθώς και των σχέσεων του ανθρώπου με τον υλικό και πνευματικό περίγυρό του.

Το σύγχρονο παιδί όμως, όπως υποστηρίζει η Πουλχερίου (1988) "ζει σ' έναν κόσμο που ως ένα βαθμό αντιστρατεύεται το βιβλίο". Η μεγάλη ανάπτυξη της τεχνολογίας, η διαφοροποίηση του τρόπου ζωής και οι αυξημένες κοινωνικές απαιτήσεις, δημιουργούν ολοένα και μεγαλύτερη απόσταση ανάμεσα στα παιδιά και στα βιβλία.

Επίσης όπως αναφέρει ο Δελώνης (1991), ζούμε σε μια εποχή που το πνεύμα της είναι στενά χρησιμοθηρικό και αντιμάχεται κάθε προσπάθεια που δεν εξυπηρετεί αποκλειστικά το συμφέρον του ατόμου, από άποψη υλική και επαγγελματική. Η εσωτερική καλλιέργεια, την οποία προσφέρει το καλό εξωσχολικό βιβλίο, θεωρείται δευτερεύουσα υπόθεση μέσα σ'έναν κόσμο όπου η επαγγελματική κατάρτιση και εξέλιξη έχουν αναχθεί σε ύψιστο - και μοναδικό- σκοπό της ζωής του ανθρώπου. Είναι λοιπόν, επόμενο τα παιδιά, από πολύ νωρίς, να στρέφονται, την παρότρυνση του άμεσου περιβάλλοντός τους, αποκλειστικά στο διάβασμα βιβλίων που θα τους οπλίσουν με τις αναγκαίες γνώσεις, για να είναι καλοί μαθητές.

Ετσι το σύγχρονο παιδί, όπως γράφει η Γρηγοριάδου (1988), στην εποχή μας ξεκόβει από την παιδικότητα πολύ νωρίς. Βρισκόμαστε μπροστά σ'έναν μικρό, που μέσα του, τη θέση που θα έπρεπε να κατέχει η ικανότητα για θαυμασμό, κατέχει μια πεισματική αυτοπεποίθηση ότι τα ξέρει όλα. Το παιδί κινδυνεύει να καταλήξει σ'έναν κόσμο απρόσιτο, μηχανικό, στερημένο από την ατέλειωτη ποικιλία των χρωμάτων, των οσμών και των ήχων.

Εξάλλου, όπως επισημαίνει ο Μεσημέρης (1989), η παρέμβολή των τεχνολογικών επιτευγμάτων (τηλεόραση, βίντεο), με την αλόγιστη και υπερβολική χρήση της εικόνας εις βάρος του λόγου έχει καταστροφικές συνέπειες στην πνευματική και ψυχολογική ωρίμανση του παιδιού, γιατί στέκεται κυρίως εμπόδιο στην ανάπτυξη της δημιουργικής του φαντασίας. Σε αντίθεση με το βιβλίο, που επιτρέπει στο παιδί να φαντασθεί και να ονειροπολήσει, η τηλεόραση με την εικόνα της επιβάλλεται βίαια και του αφαιρεί αυτή τη δυνατότητα. Το βιβλίο είναι λοιπόν, μια ανάγκη για το

παιδί στην εποχή μας, άποψη στην οποία συγκλίνουν οι παραπάνω συγγραφείς.

"Το βιβλίο είναι και πρέπει να γίνει το αποτελεσματικό μέσο για να βγει το παιδί από τα αδιέξοδα που τον "στριμώχνουν" η τηλεόραση, ο ατομισμός, ο ξέφρενος ρυθμός ζωής". (Δαράκη 1980, σελ.42).

Τέτοιο ρόλο μπορούν να παίξουν μονάχα τα βιβλία που καλλιεργούν ανθρώπινες αξίες και ιδιότητες όπως π.χ την κατανόηση, την αλληλεγγύη, το σεβασμό. Το βιβλίο που δεν παραλύει τη φαντασία, αλλά εμπλουτίζει την ανθρώπινη σκέψη, το αίσθημα. (Σαράτση ,1979, σελ.35).

2. Τα χαρακτηριστικά του παιδικού λογοτεχνικού βιβλίου

Η Δαράνη (1978) αναφέρει ότι η παιδική ψυχή επηρεάζεται πάρα πολύ από τα διάφορα βιβλία και έχει τη δυνατότητα όχι μόνο να τα κατανοεί όταν τα διαβάζει, αλλά το σημαντικότερο να ζει το περιεχόμενό τους, να συμπάσχει με τους ήρωες και πρωταγωνιστές των έργων κι ακόμη να χρησιμοποιεί τους θησαυρούς που ανακάλυψε μέσα στις σελίδες τους στη ζωή.

Επίσης ο Μπενέκος (1981) γράφει ότι πρέπει να έχουμε υπόψη μας τον ιδιαίτερο τρόπο, με τον οποίο το παιδί πλησιάζει την Τέχνη και δημιουργεί. Η παιδική δημιουργία πρέπει να υπόκειται στους περιορισμούς που επιβάλλει η ίδια η φύση του παιδιού, η φυσιολογική του ανεπάρκεια, η ψυχολογική του ανωριμότητα, η πνευματική του

ατέλεια και χρωματίζεται από το σύνολο των καταστάσεων που προσδιορίζουν τον ψυχισμό του παιδιού σε κάθε βαθμίδα της ηλικίας του.

Είναι απαραίτητο λοιπόν ν'ανιχνεύσουμε και να ορίσουμε τα στοιχεία που προσδιορίζουν ένα παιδικό λογοτέχνημα. Σύμφωνα με το Μπενέκο (1981), τα στοιχεία αυτά είναι: η εικονοπλαστική δύναμη, η εκφραστική λιτότητα, το πηγαίο χιούμορ και τέλος το βίωμα και ο ανθρωπισμός.

Εικονοπλαστική δύναμη

Η φαντασία του παιδιού διεγερόμενη από τη μαγική, ανιμιστική διάθεση που το χαρακτηρίζει, δηλαδή τη διάθεση που εμπυχώνει τα πάντα και ζωντανεύει ανθρωπομορφικά το γύρω του κόσμου, σχηματίζει εικόνες ζωηρές και υποβλητικές παραστάσεις των πραγμάτων, που το περιτριγυρίζουν.

Αυτές οι εικόνες, που αποτελούν το υλικό της σκέψης του παιδιού, εφ' όσον το παιδί στοχάζεται όχι με αφηρημένες έννοιες αλλά με εικόνες είναι δυνατόν να διαφοροποιηθούν με τη βοήθεια της Τέχνης.

Η εικόνα σαν το βασικό μέσο της Τέχνης και της λογοτεχνίας, αποκαλύπτει στο παιδί τον κόσμο, τη φύση και πλουτίζει τις εμπειρίες του και οξύνει την ευαισθησία του.

Ο λογοτέχνης λοιπόν οφείλει να προσφέρει στο παιδί κείμενα όπου κυριαρχούν οι εικόνες. Αλλά οι εικόνες, για να έχουν απήχηση στο παιδί, πρέπει να διακρίνονται για την ευγένεια, τη λεπτότητα και τη χρωματική ποικιλία τους, χωρίς να παύουν να είναι απλές. (ο.π. σελ. 110).

Εκφραστική λιτότητα

Το παιδί και στο λόγο και στις εικαστικές δημιουργίες του διακρίνεται από ένα εκφραστικό πρωτογονισμό και μια εκφραστική λιτότητα, που δίνει στα δημιουργήματά του ειλικρίνεια.

Με τον όρο "ειλικρίνεια εννοούμε το πηγαίο και αυθόρμητο, που χαρακτηρίζει την εκφραστική του ενέργεια". Το παιδί δηλαδή δεν αποβλέπει σε καμιά σκοπιμότητα, με τα δημιουργήματά του διασκεδάζει τον ίδιο του τον εαυτό.

"Ειλικρίνεια σημαίνει επίσης ψυχολογική διαφάνεια, δηλαδή αποτύπωση στα έργα και στα λόγια του παιδιού αυτούσιου του ψυχικού και πνευματικού του κόσμου τη στιγμή της δημιουργίας". (Μπενέκος, 1981, σελ. 111).

Αυτός ο πρωτογονισμός στην έκφραση του παιδιού, γράφει ο Μπενέκος (1981), επιβάλλει στον παιδικό λογοτέχνη, εφόσον επιθυμεί να έχει απήχηση, να είναι όσο γίνεται απλός, να έχει εκφραστική λιτότητα. Αλλά η εκφραστική λιτότητα δεν πρέπει να ταυτίζεται με την απλότητα. Δεν θα πρέπει το ύφος να υποτιμά τη νοημοσύνη του παιδιού, να κάνει κατάχρηση υποκοριστικών. Από την εκφραστική λιτότητα, απουσιάζει το συγκαταβατικό ύφος, που αντιμετωπίζει το παιδί σαν HUMUNCULUS, δηλαδή σαν ανθρωπάκο, εφόσον αυτό είναι αυτοδύναμη οντότητα με την οποία προσπαθεί να επικοινωνήσει ο συγγραφέας. (ο.π, σελ. 112).

Σύμφωνα με το Δελώνη (1982), ωστόσο, "εκφραστική λιτότητα εννοούμε το ύφος που είναι απαλλαγμένο από το λεκτικό φορτίο, την ακατάσχετη λεξιθηρία, με την οποία συσκοτίζεται η ουσία του λόγου". Εννοούμε το λόγο που αποφεύγει την κατάχρηση των καλολογικών στοιχείων, που είναι λιτός, χωρίς να είναι φτωχός και να έχει την

ικανότητα να πλουτίζει γλωσσικά να ευαισθητοποιεί συναισθηματικά και να διαμορφώνει αισθητικά το παιδί. Το παν είναι να είμαστε ειλικρινείς απέναντι στο παιδί, να σεβόμαστε τη νοημοσύνη του.

Πηγαίο χιούμορ

Το χιούμορ, αναφέρει ο Μπενέκος (1981), ανταποκρίνεται στη βαθύτερη ανάγκη του παιδιού να γνωρίσει τον κόσμο μέσα σε μια ατμόσφαιρα αισιοδοξίας παιχνιδιού, χαράς και ασφάλειας. Το παιδί αδυνατεί να αντιμετωπίσει κατά πρόσωπο την πραγματικότητα της ζωής. Η τραγικότητά της το γεμίζει ανασφάλεια κι ανησυχία, η ψυχική του ισορροπία διαταράσσεται μέσα στο περιβάλλον, όπου κυριαρχεί η σοβαρότητα και η κατάθλιψη. Το χιούμορ, λοιπόν, που αποκαλύπτει τις εύθυμες όψεις μιας άτεγκτης πραγματικότητας, συντελεί στο να συμφιλιωθεί το παιδί με τη ζωή, να διασκεδάσει τους δισταγμούς που αναπόφευκτα του δημιουργεί ο κόσμος που απλώνεται μπροστά του. "Το χιούμορ αποτελεί για το παιδί ανάγκη βιολογική". (ο.π. σελ.111).

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το χιούμορ στην τέχνη κι ειδικότερα στη λογοτεχνία είναι αναγκαίο, εφ'όσον ενθουσιάζει το παιδί και του δημιουργεί την απαραίτητη συναισθηματική ατμόσφαιρα, ώστε να δεχθεί χωρίς αντιρρήσεις και το σοβαρό.

Η σπουδαιότητα του χιούμορ, επισημαίνει ο Μπενέκος (1981), που στέκεται με αξιοπρέπεια και μέτρο στην παιδική λογοτεχνία είναι μεγάλη και από μια άλλη, στενά διδακτική και μορφωτική άποψη: "υποκαίει το ζήλο και την αγάπη για το καλό ανάγνωσμα". Οι αθώες κωμικές καταστάσεις για παιδιά μικρότερης ηλικίας, οι έξυπνες χιουμοριστικές

περιγραφές για λίγο μεγαλύτερα παιδιά (γύρω στα δέκα τους χρόνια), το καθαρά λεκτικό παιχνίδι αργότερα αποτελούν σπουδαία ερεθίσματα πνευματικής ενέργειας και ψυχικής ευφορίας για έναν κόσμο που το γνώρισμά του είναι η αδιάκοπη εξέλιξη, η αλλαγή και η δράση: τον παιδικό κόσμο. (σελ. 122).

Βίωμα και ανθρωπισμός

Η τέχνη -ακόμη και η πιο ρεαλιστική- μετασχηματίζει την πραγματικότητα, δημιουργώντας βιώματα μέσα από τη διαδικασία της συναισθηματικής ταύτισης, που συντελείται ανάμεσα στο υποκείμενο και στο καλλιτεχνικό δημιούγημα. Πρόκειται δηλαδή για το φαινόμενο που ονομάζεται αισθητική συγκίνηση, με το οποίο ο άνθρωπος καλλιεργείται και λυτρώνεται εσωτερικά και που εξαρτάται από την ποιότητα του έργου τέχνης και από την αισθητική του πληρότητα.

Το βιωματικό αυτό στοιχείο, ένυπάρχει στην τέχνη, εναρμονίζεται απόλυτα με τους σκοπούς της αγωγής. Επειδή στο παιδί λειτουργεί η διαδικασία της ταύτισης, επιδιώκεται η παροχή σ' αυτό στοιχείων που δημιουργούν βιώματα, που προκαλούν συγκίνηση και συνάμα ξυπνούν την έμφυτη καλοσύνη του.

Βέβαια το παιδικό λογοτέχνημα δε μπορεί να συγκινήσει, αν δεν είναι πρώτα ένα αληθινό λογοτέχνημα. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να δικαιώνεται αισθητικά με την πληρότητα της μορφής και την αλήθεια του περιεχομένου.

Ν' αποφεύγει την ηθικολογία και το διδακτισμό και να παρέχει εικόνες και μορφές, που επιβάλλονται μόνες τους, επειδή είναι μορφές ζωής και όχι

άχρωμα πλάσματα του νου. Με αυτό τον τρόπο το παιδικό λογοτέχνημα γίνεται παράγοντας εξανθρωπισμού.(ο.π. σελ. 125).

Επίσης ο Σακελλαρίου (1987) γράφει ότι το περιεχόμενο ενός λογοτεχνικού βιβλίου πρέπει να είναι ανάλογο με την πνευματική ικανότητα, την ωριμότητα, τις εμπειρίες, το φύλο και τα ενδιαφέροντα του παιδιού. "Το παιδικό λογοτέχνημα πρέπει επίσης να ικανοποιεί την ανάγκη του παιδιού για κίνηση. Η ανάγκη για κίνηση στο παιδί είναι στενά δεμένη με την ανάγκη για ζωή".(Σακελλαρίου, 1987, σελ. 21).

Αλλά πώς ένα λογοτέχνημα θα ικανοποιήσει αυτή την ανάγκη του παιδιού για κίνηση; Το ποίημα βοηθά στην κίνηση με το ρυθμό και το μέτρο του. Αν είναι πεζό με την κίνηση και τη δράση των ηρώων του.

Επιπλέον να καλλιεργεί στα παιδιά ευγενικά συναισθήματα και να δημιουργεί παρορμήσεις για πράξεις ανώτερες. Γιατί η Τέχνη δεν πρέπει να έχει σαν τελικό σκοπό της μόνο να διασκεδάσει, αλλά και να ανεβάζει τον άνθρωπο ψηλότερα.(ο.π. σελ. 27).

Σύμφωνα με τον Μπαμπινιώτη (1974), το λογοτεχνικό βιβλίο πρέπει να συμβαδίζει με τη γλωσσική ικανότητα κάθε συγκεκριμένης ηλικίας. Λέξεις άγνωστες, ακατανόητες, άσχετες με το συνηθισμένο λεξιλόγιο του παιδιού δεν μπορούν να έχουν θέση σ' ένα παιδικό βιβλίο. Οι πολλές γλωσσικές δυσκολίες κουράζουν το παιδί και το απωθούν από το λογοτεχνικό κείμενο και γενικά από το βιβλίο.

Ενώ ο Δελώνης (1991), υποστηρίζει ότι το παιδικό βιβλίο πρέπει να ανταποκρίνεται στη βαθμίδα της ψυχικής και πνευματικής ανάπτυξης του παιδιού. Πράγμα που σημαίνει ότι δεν υπάρχει μια και μόνη Παιδική Λογοτεχνία, αλλά τόσες όσες είναι και οι βαθμίδες, που περνά το παιδί στην εξέλιξή του, ώσπου να γίνει ενήλικος.

Ο Παρασκευόπουλος, όπως αναφέρει ο Δελώνης διαιρεί στις εξής βαθμίδες ή περιόδους ανάπτυξης την ηλικία του ανθρώπου:

- Η βρεφική ηλικία (από τη γέννηση ως το 2ο έτος).
- Πρώτη παιδική ηλικία ή προσχολική ηλικία (από το 3ο έτος ως το 6^ο έτος).
- Δεύτερη παιδική ή σχολική ηλικία (από το 7ο έτος ως το 11ο έτος).
- Εφηβική ηλικία (από το 12ο έτος ως το 20ο έτος).

Σ'αυτό το σημείο θα σκιαγραφήσουμε τα χαρακτηριστικά στοιχεία που συνθέτουν τη μαθητική - σχολική ηλικία και τα ενδιαφέροντα που έχει το παιδί της ηλικίας αυτής.

Ο Παρασκευόπουλος (1985) γράφει ότι σ'αυτή την ηλικία μεγάλο ρόλο παίζει η είσοδος και η φοίτηση του παιδιού στο σχολείο, όπου διαπιστώνεται να υποχωρεί ο εγωκεντρισμός και να ξυπνά η τάση συμμετοχής σε δραστηριότητες της ομάδας.

Η κινητικότητα του παιδιού γίνεται ολοένα και πιο ελεγχόμενη και είναι ικανό για οργάνωση λογικών σκέψεων που έχουν συνέπεια και συνέχεια. Εκδηλώνεται και ζητά ικανοποίηση η περιέργεια, με υποβολή πληθώρας ερωτήσεων. Τα "γιατί", "πού", "πώς", "με τι" των προηγούμενων ηλικιών γίνονται τώρα: "ήταν τότε έτσι;", πράγμα που δείχνει ότι εκδηλώνεται η περιέργεια για το παρελθόν, για τις εξερευνήσεις, τα επιτεύγματα της τεχνολογίας, τον τρόπο ζωής άλλων λαών.

Ο Χαραλαμπόπουλος (1987), σημειώνει ότι στη σχολική ηλικία δυναμώνει η μνήμη και αναπτύσσεται η πρακτική σκέψη και η τάση να δίνει το παιδί λογικές λύσεις για όλα.

Επίσης διαμορφώνονται τα ατομικά ενδιαφέροντά του και αρχίζει μια τάση για ανεξαρτησία. Το παιδί κοινωνικοποιείται και επιζητά να ενταχθεί στην ομάδα και να διακριθεί μέσα σ'αυτή (συλλογική και ατομική ευθύνη).

Στα πρώτα λοιπόν χρόνια της βαθμίδας αυτής, σύμφωνα με το Δελώνη (1991), έχει θέση το εκτενέστερο παραμύθι και το διήγημα, μικρές ιστορίες με χιούμορ, η ποιήση. Κατόπιν έρχονται τα βιβλία με περιπέτεια, ιστορικά μυθιστορήματα, βιβλία με περιγραφές, ταξίδια και γνωριμία με τα επιστημονικά επιτεύγματα, τη ζωή των μεγάλων εξερευνητών. Με όσα διατυπώθηκαν παραπάνω παραθέτουμε σχηματικά τον ακόλουθο πίνακα.

Σχολική ηλικία

Ηλικία	Χαρακτηριστικά	Ενδιαφέροντα
Σχολική ηλικία (6-12 ^ο έτος)	Μπαίνει στην ηλικία της έντονης κοινωνικής ζωής, αναπτύσσει φιλίες. Απελευθερώνεται από τον εγωισμό και το πείσμα. Δυναμώνει η μνήμη και αναπτύσσεται η λογική σκέψη. Κοινωνικοποίηση και τάση για ανεξαρτησία.	Έχει αναπτύξει τα αναγνωστικά του ενδιαφέροντα. Θέλει να ευχαριστιέται το διάβασμα όχι να προβληματίζεται. Επιθυμεί να γνωρίσει νέους κόσμους.

Συνιστώνται: Βιβλία με χιούμορ, ιστορικά μυθιστορήματα, βιβλία με ηρωικές πράξεις, ποιήματα, διηγήματα μ' ανθρωπιστικό ιδεώδη, περιπέτειες.

3. Ο ρόλος και η προσφορά του κάθε είδους

Στο σημείο αυτό, παρουσιάζεται ο ρόλος και η προσφορά που μπορεί να παίξει το κάθε είδος παιδικού λογοτεχνικού βιβλίου.

α. Παραμύθι

Το παραμύθι είναι η πεζή λογοτεχνική αφήγηση του λαού, το διήγημά του ή η νουβέλα του. Μοναδικός στόχος του είναι η ευχαρίστηση των ακροατών. (Ιωάννου, 1979, σελ.42).

Ολα μες στο παραμύθι είναι θαμπά κι αόρατα και ο τόπος και ο χρόνος και τα πρόσωπα. Αρχίζει και τελειώνει με φράσεις στερεότυπες, πολλές φορές έμμετρες κι ευτράπελες, που τονίζουν με έμφαση την αοριστία και την πλαστικότητα του.

Αυτό δείχνει την αρχή του παραμυθιού: "Μια φορά κι έναν καιρό". Ο κόσμος των παραμυθιών είναι φανταστικός, δεν υπόκειται σε λογικό έλεγχο, κινείται στη σφαίρα του ονείρου και του παραλόγου. Ολα είναι δυνατόν να συμβούν και να κατορθωθούν -αδύνατο δεν υπάρχει. Οι ήρωες έχουν ακραίες διαστάσεις είναι δηλαδή ή πολύ όμορφοι ή πολλοί άσχημοι ή πολύ φτωχοί ή πολύ πλούσιοι. Μεσαίες και συνηθισμένες περιπτώσεις σπανίζουν.(ο.π. σελ.43).

Το παραμύθι, σήμερα, όπως γράφει ο Δελώνης (1988), διακρίνεται σε λαϊκό και έντεχνο. Το πρώτο είναι διμιούργημα του ανώνυμου παραμυθά, είναι έργο συλλογικό, διαχρονικό. Το δεύτερο είναι έργο επώνυμου λογοτέχνη, ο οποίος είτε στηρίχτηκε στο λαϊκό, είτε το έγραψε στηριζόμενος στη φαντασία και το ταλέντο του.

Σύμφωνα με τον Μιχαηλίδη, όπως αναφέρει ο Καλλέργης (1991), το παραμύθι λαϊκό ή έντεχνο, ωφελεί τα παιδιά, γιατί διεγείρει τη φαντασία τους, τα εισάγει στην πραγματικότητα, απ' ένα μυθικό δρόμο. Δημιουργεί ένα αντίδοτο στην εξωτερική πίεση που ασκείται από την τεχνολογική εποχή μας. Είναι ένας τρόπος φυγής αλλά και ένας ξεχωριστός κόσμος, όπου βρίσκουν ικανοποίηση πάρα πολλές από τις ψυχικές ανάγκες του παιδιού.

Μέσα στο παραμύθι βρίσκουν τη λύση τους πολλά από τα προβλήματα προσωπικών σχέσεων που έχει το παιδί με τους γονείς του, με τους μεγαλύτερους αδελφούς του, που τους βλέπει σα γίγαντες και τους τρέμει, όταν του επιβάλλουν με τη δύναμη, το φόβο, τη δική τους θέληση. Έτσι το κάθε παιδί ταυτίζεται όχι μόνο ψυχικά με τους ήρωες των παραμυθιών (παρακολουθώντας σαν να είναι ο ίδιος, τις περιπέτειες και τα κατορθώματά τους) αλλά και "σώματικά", με την έννοια ότι τους συγκρίνει αδιάκοπα, με το δικό του σώμα και τις δικές του διαστάσεις. Δεν είναι τυχαίο ότι όλοι οι αγαπημένοι ήρωες των παιδιών είναι σε μικρόσωμοι (ο Κοντορεβουθούλης, ο Δαχτυλάκης κ.α.). Ας εξετάσουμε την περίπτωση του Κοντορεβουθούλη.

Ο ήρωας αυτός είναι σε μέγεθος σαν τον αντίχειρα του παιδιού και έτσι στα δικά του μάτια είναι κάτι το πολύ μικρό. Η "ταύτιση" που κάνει, είναι φυσικό να τον οδηγεί στην παρακάτω σκέψη: αφού ένας ήρωας τόσο μικρός κατάφερε να νικήσει με την εξυπνάδα του τους δράκους, τους γίγαντες, γιατί όχι εγώ; Έτσι αναλύοντας ένα παραμύθι φτάσαμε σε μια ψυχική ανάγκη του παιδιού, την ανάγκη του να νιώθει μεγάλος και δυνατός (ακριβώς επειδή είναι μικρός κι αδύναμος). (ο.π σελ.122).

Επιπλέον επισημαίνει ο Μερακλής (1986) ότι, ποιά η σημασία του γεγονότος ότι ο κακός ο Δράκος θα νικηθεί από το γενναίο μικρό ήρωα, ότι ο δολοπλόκος και κακός υπηρέτης θα αποκαλυφθεί και θα τιμωρηθεί σκληρά και ότι στο τέλος θα θριαμβεύσει η ηθική και καλή βασιλοπούλα, που συκοφαντήθηκε;

Γιατί δεν υπάρχουν παραμύθια όπου να θριαμβεύει ο κακός και να τιμωρείται ή να χάνει ο καλός;

Η πρώτη εξήγηση είναι ότι το παιδικό ακροατήριο θα αποδοκίμαζε ένα τέτοιο τέλος, δεν θα 'θελε να το ξανακούσει απο ψυχική αγανάκτηση.

Κάθε παραμύθι φαίνεται ότι στηρίζεται σε μια κοινή, αποδεκτή απ' όλους ηθική που συνοψίζεται στη φράση: "στην πάλη ανάμεσα στο καλό και το κακό, το πρώτο, αργά ή γρήγορα, υπερέχει και νικά".

Μια άλλη εξήγηση είναι πως κάθε πολιτισμός έχει μεταδώσει με την οικογένεια και το σχολείο, ορισμένες ηθικές αντιλήψεις, που είναι φυσικό να προεκτείνονται και μέσα στον κόσμο του παραμυθιού, σταθερές και αναλλοίωτες.

Ενα άλλο βασικό χαρακτηριστικό του παραμυθιού, είναι το "ευχάριστο τέλος", που είναι η φυσική κατάληξη των δοκιμασιών και των περιπετειών των διαφόρων ηρώων. Η αγάπη των δυο ηρώων, που δοκιμάζονται γι' αυτήν τερματίζεται μ' ένα ευτυχισμένο γάμο. Ο πεινασμένος θα χορτάσει, ο ευγενικός θα ανταμιφθεί, ο δολοπλόκος θα ξεσκεπαστεί και θα τιμωρηθεί.

Το παραμύθι δεν επιβεβαιώνει μόνο τις ηθικές αξίες που πιστεύει ένας λαός αλλά φέρνει στο φως και τα ελαττώματά του, πρέπει να καταπολεμηθούν στο ακροατήριό του ή τα προτερήματα που επιθυμεί να καλλιεργηθούν. Οι απόψεις για το τι θεωρείται "σωστό ή όχι", τί είναι

ευτυχισμένη ζωή, έρχονται στην επιφάνεια, όταν αναλύσει και ερευνήσει κανείς προσεκτικά τα παραμύθια ενός λαού.

Το ευτυχισμένο τέλος των παραμυθιών δημιουργεί ψυχική ικανοποίηση, ευφορία στα παιδιά. Δεν τ' αφήνει μετέωρα αλλά ενισχύει το αίσθημα της ασφάλειας και την πίστη στο δίκαιο, στην ειρήνη και στην ανθρωπιά. (ο.π σελ.89).

Τα παραμύθια, λοιπόν, που αγαπούν ιδιαίτερα τα παιδιά, ανταποκρίνονται στις ψυχικές ανάγκες και στον εσωτερικό τους κόσμο. "Τα παιδιά ζουν σε δύο κόσμους" όπως υποστηρίζει ο Μιχαηλίδης (1951, σελ.126). Έχουν μια εξωτερική και εσωτερική πραγματικότητα. Η πρώτη έχει σχέση με τον εξωτερικό κόσμο τα παιχνίδια που παίζουν, τους φίλους τους. Η εσωτερική τους πραγματικότητα συνδέεται με τις ψυχικές τους ανάγκες, τις παράλογες ανησυχίες, τους φόβους και τους εφιάλτες τους.

Όλα αυτά τα παράλογα συναισθήματα εξισορροπούνται από τη βεβαιότητα, το θάρρος, την αγωνιστικότητα που ενυπάρχουν στα περισσότερα παραμύθια.

Το παιδί έχει ανάγκη το μαγικό και απίθανο κόσμο του παραμυθιού, από τη στιγμή που ο εσωτερικός του κόσμος είναι φανταστικός.

β. Παιδική ποίηση

Η ποίηση αποτελεί την πρώτη μορφή λόγου με την οποία έρχεται σε επαφή το παιδί. Του προσφέρεται, βασικά, από τη μητέρα του με τα γνωστά νανουρίσματα.

Η ποίηση, σήμερα, παρουσιάζεται ως ένα ιδιόμορφο πνευματικό φαινόμενο, γιατί δουλεύει όλο και περισσότερο με αίσθημα και λυρισμό. Και αυτό το φαινόμενο έρχεται σε σαφή αντίθεση με τη χρησιμοθηρία και την τεχνοκρατούμενη εποχή μας.

"Λυρισμός για την παιδική ποίηση σημαίνει συναίσθημα, φαντασία, ρυθμός, αρμονία, μελωδία, που είναι στοιχεία απαραίτητα για να βρει το παιδί την εσωτερική ισορροπία και πληρότητα. Η ψυχική ισορροπία θα το στηρίξει αύριο ως έφηβο και αργότερα ως ώριμο άνθρωπο".
(Αναγνωστόπουλος, 1987, σελ.41).

Σύμφωνα με την Μιράσγεζη (1978), η ποίηση με τα συναισθηματικά στοιχεία, το μύθο και τη γοητεία του ονείρου αρδεύει βαθιά τη φαντασία του παιδιού και συνακόλουθα όλες τις λοιπές διανοητικές του ικανότητες. Ο πρώτος κόσμος που αποκαλύπτεται μέσα του είναι κόσμος συμβόλων, που δημιουργεί ένα αναγκαίο, για την ομαλή εξέλιξή του, υπόστρωμα. Αυτός ο συμβολισμός και η ταύτιση των πραγμάτων με τα σύμβολά τους συνδέεται με το λεγόμενο ανιμισμό, την ικανότητα δηλαδή της ψυχής να δίνει πνοή στα πράγματα ή ιδιότητες ανθρώπου. Μέσα σ' αυτή τη μυστηριακή ατμόσφαιρα γεννιέται ο ρυθμός και η ρυθμική κίνηση σαν φυσική αναγκαιότητα και όχι λογική. Γεννιέται το τραγούδι κι ο χορός που είναι προσπάθειες δαμασμού του γύρω κόσμου με το ρυθμό.

Επίσης τα παιδιά θα ανακαλύψουν στην ποίηση το χιούμορ και την αισιοδοξία, ένα αίσθημα ασφαλείας και πίστης στη ζωή και στον εαυτό τους. Αυτό το αίσθημα γεννά τη χαρά, την αγωνιστικότητα και την ελπιδοφόρα διάθεση για το καλύτερο. Ο πεσιμισμός δεν έχει κανένα απολύτως νόημα για την παιδική ποίηση, αφού δεν είναι τρόπος

έκφρασης του παιδιού. Αντίθετα το παιδικό ποίημα πρέπει να πλημμυρίζει από δυναμική αισιοδοξία για τη ζωή.

Ο Πολίτης (1987) αναφέρει ότι ο κύριος σκοπός της παιδικής ποίησης είναι η αισθητική καλλιέργεια του παιδιού, η αγωγή μέσα στα αισθητικά πλαίσια της τέχνης του λόγου.

Η αληθινή ποίηση εκλεπτύνει την παιδική ευαισθησία, που με τη σειρά της προσφέρει αυτό που ονομάζουμε αισθητική απόλαυση, χαρά ζωής. Έτσι μαθαίνει το παιδί να ανακαλύπτει, να εκτιμά και να χαίρεται το ωραίο, το αρμονικό και το ρυθμικό σαν στοιχεία της πνευματικής ζωής του ανθρώπου.

Πέρα όμως από την ευαισθησία, τη μητρική γλώσσα, τη φαντασία και το χιούμορ η παιδική ποίηση στοχεύει και σε ιδεολογικούς προσανατολισμούς, που καλλιεργούν το συναίσθημα και την ανθρωπιά. Τα περισσότερα παιδικά ποιήματα σήμερα δοξολογούν την ειρήνη, την αδελφοσύνη, την ελευθερία, τον ανθρώπινο μόχθο. Όλα αυτά διαποτίζουν βαθιά το συναισθηματικό και διανοητικό κόσμο του παιδιού και το προετοιμάζουν για το στίβο της ζωής.

Μικρές ιστορίες

Το είδος αυτό, όπως γράφει η Πέτροβιτς (1983), απευθύνεται σε παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας.

Εξαρτάται από το βαθμό αντιληπτικότητας κάθε παιδιού, την δεικτικότητα του.

Το φανταστικό στοιχείο δεν υπάρχει. Ο τόπος και ο χρόνος είναι καθορισμένος. Κύριος στόχος του είναι η γνωριμία του παιδιού με το περιβάλλον, τη ψυχαγωγία του, η επαφή του με την πραγματικότητα. Η

γλώσσα είναι άμεση. Υπάρχει έντονος ανθρωπισμός. Πρέπει να τονιστεί η συμβολή του είδους αυτού στην ανάπτυξη του γλωσσικού οργάνου. (ο.π σελ.24).

Διήγημα - Μυθιστόρημα

Το διήγημα και το μυθιστόρημα απευθύνονται σε μεγαλύτερα παιδιά, κυρίως από 10 χρονών και πάνω.(Πέτροβιτς 1983). Από τα διάφορα βιβλία που εντάσσονται στο είδος αυτό, θα ασχοληθούμε με εκείνα που το περιεχόμενό τους είναι φανερό ότι έχουν κάτι ουσιαστικό να προσφέρουν. Είναι τα ιστορικά και τα βιβλία με θέματα από τη σύγχρονη ζωή.

Ιστορικά

Κύριος στόχος των ιστορικών μυθιστορημάτων και διηγημάτων είναι να ζωντανέψουν μια συγκεκριμένη εποχή της ιστορίας με έντεχνο τρόπο. (Θρύλου, 1979).

Αξιόλογη είναι η συμβολή τους στη γνωριμία των παιδιών με την ιστορία και ιδιαίτερα με την ιστορία του τόπου τους και την εθνική του κληρονομιά. Το είδος αυτό, όπως και τα λαϊκά παραμύθια, βοηθεί τα παιδιά στη συνειδητοποίηση της εθνικής τους ταυτότητας.

Χρειάζεται, ωστόσο, τονίζει ο Αναγνωστόπουλος (1983), μεγάλη προσοχή στον τρόπο που θίγονται τα ιστορικά θέματα.

Τα γεγονότα πρέπει να παρουσιάζονται αντικειμενικά, με ειλικρίνεια αλλά και με διάθεση κατανόησης του πνεύματος της εποχής μας. Δεν πρέπει να καλλιεργείται ο εθνοκεντρισμός και να υποθάλπεται ο σοβινισμός.

Βιβλία με θέματα από τη σύγχρονη ζωή

Οι γνώμες είναι πολλές για την προσφορά των βιβλίων με θέματα από τη σύγχρονη ζωή και το ρόλο που μπορούν να παίξουν. Σύμφωνα με τις εισηγήσεις στο 16ο Συνέδριο της IBBV (1978) διακρίνει κανείς δύο ρεύματα.

Οι οπαδοί του ενός, ομιλητές από χώρες του δυτικού κόσμου, υποστήριξαν ότι σύγχρονα κοινωνικά θέματα - όπως οι φυλετικές διακρίσεις, η βία, τα ναρκωτικά, το διαζύγιο, ο θάνατος - διάφορες ατέλειες και ελαττώματα όπως ο εγωισμός, η ζήλια, ο θυμός - έχουν αναμφίβολα τη θέση τους στην παιδική λογοτεχνία γιατί βοηθούν τα παιδιά να δούν την πραγματικότητα, ν' αποκτήσουν εμπιστοσύνη στον εαυτό τους. Κύριος στόχος είναι να δυναμώσει ο άνθρωπος για να αντιμετωπίσει ρεαλιστικά τη ζωή που τον περιμένει.

Οι οπαδοί του άλλου ρεύματος, ομιλητές από τον ανατολικό κόσμο, τόνισαν τη σημασία που έχουν τα βιβλία με τα σύγχρονα θέματα, όπως ο πόλεμος, η μόλυνση του περιβάλλοντος, η κοινωνική αδικία κ.α. Κύριος στόχος, εδώ, ο προβληματισμός των παιδιών γύρω από τα σύγχρονα θέματα και γύρω από τις μελλοντικές τους ευθύνες, ως μελών του κοινωνικού συνόλου.

Δύο ρεύματα όχι αντίθετα μα που αλληλοσυμπληρώνονται.

Γιατί στην επίτευξη και των δύο στόχων μπορεί να προσφέρει το είδος αυτό, στη διαμόρφωση μιας ισχυρής ελεύθερης προσωπικότητας, στην προετοιμασία του παιδιού στην αντιμετώπιση και χειρισμό των κοινών προβλημάτων.

Σπουδαίο και ουσιαστικό ρόλο, όπως αναφέρει ο Θεοδωρακόπουλος (1977), μπορεί να παίξει το βιβλίο με σύγχρονα θέματα στην πολιτική αγωγή των παιδιών.

Το πολιτικοποιημένο βιβλίο που πέρα από την αισθητική απόλαυση, θα βοηθήσει το παιδί να αρχίσει να κατανοεί το ρόλο του ως πολίτης, να κατανοεί την έννοια της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ειρήνης.

4. Η σημασία του διαβάσματος

Ο Παρασκευόπουλος (1985), όπως αναφέρει, το παιδί είναι εξελισσόμενη οντότητα, η οποία δέχεται συνεχώς ερεθισμούς από τον εξωτερικό κόσμο, ερεθισμούς, οι οποίοι σε συνδυασμό με τις ατομικές καταβολές και προδιαθέσεις, επιδρούν και διμορφώνουν την προσωπικότητά του στην πορεία του προς την ωριμότητα.

Σ' αυτήν την πορεία είναι αναγκαία η "ένωση πνεύματος, καρδιάς και αισθήσεων" όπως επικαλέστηκε ο Εντε (1987), συγγραφέας στο 20ο συνέδριο της IIBY (Τόκιο). Ένας καλός τρόπος για να επιτύχουμε αυτή την ένωση, είναι το διάβασμα και κυρίως των λογοτεχνικών βιβλίων.

Γιατί, όπως λέει και ο Γκρέμινγκερ (1979, σελ.7), "το διάβασμα αποτελεί μια ειδική μορφή βοήθειας για τη ζωή του ανθρώπου". Σύντομη και περιεκτική η φράση του Τσιρόπουλου (1973, σελ.19) λέει ότι: "Τα

βιβλία γράφονται για να τρώνε οι άνθρωποι και ν'αναπτύσσεται το πνεύμα τους".

Ενώ ο Γκρήν, όπως αναφέρει ο Δελώνης (1991), υποστηρίζει πως η επίδραση που ασκεί το διάβασμα κατά την παιδική ηλικία είναι βαθύτατη. Το μέλλον βρίσκεται σε μεγάλο βαθμό στα ράφια των βιβλιοθηκών. (σελ. 21).

Οι παραπάνω γνώμες μας δίνουν μια γενική εικόνα της αξίας του βιβλίου στον άνθρωπο και κυρίως στο παιδί. Στο σημείο αυτό παρουσιάζονται οι λόγοι που πρέπει να διαβάσει το παιδί. Οι λόγοι αυτοί μπορούν να διακριθούν σύμφωνα με το Δελώνη (1991, σελ.22):

α. Ψυχολογικούς	γ. Κοινωνικούς
β. Παιδαγωγικούς	δ. Αισθητικούς

α. Ψυχολογικοί λόγοι

Το παιδί με το διάβασμα, αναφέρει ο Δελώνης (1991), "πλαταίνει τον κύκλο των ιδεών του", και καλλιεργεί το συναισθηματικό του κόσμο.

Καλλιεργεί τη φαντασία, την κρίση, τη βούληση, λειτουργίες ψυχολογικές, οι οποίες είναι βασικές για τη μετέπειτα εξέλιξή του.

Διαμορφώνει το χαρακτήρα του, μέσω ψυχολογικών διεργασιών, όπως η ταύτιση και η μίμηση.

Τα μικρά παιδιά αποκτούν μια "κτητική σχέση" με το βιβλίο, αλλά και με τους ήρωες των βιβλίων, πράγμα που συμβάλλει στην εξομάλυνση ψυχολογικών προβλημάτων.

Αναπτύσσεται ο ψυχισμός του παιδιού και οδηγείται σε ευγενικότερες σφαίρες.

β. Παιδαγωγικοί λόγοι

Σύμφωνα με το Δελώνη (1991), το βιβλίο βελτιώνει την εκφραστική (προφορική και γραπτή) ικανότητα του παιδιού.

Ένα παιδί, που διαβάζει συχνά βιβλία, συναντά κατά την ανάγνωσή τους ένα πλήθος λέξεων και καλύτερες διατυπώσεις, που με το πέρασμα του χρόνου αποτυπώνονται μέσα του χωρίς τη θέλησή του. Όταν λοιπόν το παιδί γράφει ένα κείμενο, μπορεί να χρησιμοποιεί αυτό το αποθηκευμένο πλήθος λέξεων.

Παράλληλα όμως αναπτύσσεται και ο πλούτος των ιδεών του παιδιού. Το διάβασμα βοηθά την ικανότητα των παραστάσεων του παιδιού. Η φαντασία, σα μια πνευματική δύναμη, υποβοηθείται. Υπάρχει ακόμα και μια στενή σχέση ανάμεσα στο διάβασμα και στην ορθογραφία. Τα παιδιά που διαβάζουν περισσότερο, κάνουν λιγότερα ορθογραφικά λάθη. (ο.π σελ.31).

Επίσης ο Γκρέμινγκερ (1979), επισημαίνει ότι διαβάζοντας βιβλία, τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να κάνουν κτήμα τους ένα μεγάλο φάσμα γνώσεων και μέσω αυτών να σχηματίσουν μια άποψη για τον κόσμο που ζουν, να έχουν γνώμη. Έχουν ακόμα τη δυνατότητα να ενταχθούν ομαλά μέσα στην ομάδα (οικογένεια, σχολείο) και να είναι συνεργάσιμα άτομα. Αξίες όπως η φιλία, η αλληλεγγύη, ο αμοιβαίος σεβασμός, η ισότητα των φύλων, η ομαδικότητα, γίνονται κτήμα των παιδιών, αλλά και μπορούν να βιωθούν στην καθημερινή τους ζωή. Το παιδί, μέσω του βιβλίου, μεταφέρει στη ζωή του, στα παιχνίδια του, στις σχέσεις, ότι διαβάζει.

γ. Κοινωνικοί λόγοι

Με το διάβασμα, γράφει ο Δελώνης (1991), το παιδί συνειδητοποιεί τα μεγάλα και δυσεπίλεπτα κοινωνικά και παγκόσμια θέματα. Κατανοεί την πορεία του ανθρώπου στην ιστορική πραγματικότητα. Γίνεται η κοινωνικοποίηση του ατόμου μ' ένα τρόπο ευχάριστο, χωρίς πίεση και εντολές. Το παιδικό βιβλίο βοηθεί στην γνωριμία και καλλιέργεια φιλίας μεταξύ των παιδιών, ανεξάρτητα από έθνος, χρώμα, φυλή ή θρησκεία. "Μπορεί να συντελέσει στη φιλία και ειρηνική συνύπαρξη των λαών". (Πέτροβιτς, 1987, σελ.15).

"Το διάβασμα είναι πρώτα απ'όλα ψυχαγωγία, αγωγή ψυχής", τονίζει ο Μερακλής (1987, σελ. 20). Απελευθερώνει την ψυχή και το πνεύμα από πλάνες, πλέγματα, αναστολές και οδηγεί τους αναγνώστες σε κόσμους πνευματικής ανάτασης. Με το διάβασμα τα παιδιά αξιοποιούν το χρόνο τους, δίνουν ένα νόημα στη ζωή τους. Το βιβλίο μπορεί να γίνει ένας αποτελεσματικός τρόπος να αποφύγουν τα παιδιά άλλες επικίνδυνες ασχολίες και απώλεια χρόνου.

δ. Αισθητικοί λόγοι

Μέσω της ανάγνωσης λογοτεχνικών βιβλίων, μπορούν τα παιδιά να βελτιώσουν το αισθητικό τους κριτήριο. Να μάθουν δηλαδή να αναγνωρίζουν το ωραίο σε όποια μορφή τέχνης και να συμφιλιωθούν μαζί του. Αναγνωρίζοντας το ωραίο, ταυτόχρονα αποφεύγουν την ασχήμια της ζωής.

Η αίσθηση του ωραίου, η ευαισθησία απέναντι στην τέχνη, η εσωτερική τάση σε ότι όμορφο, οδηγεί σε μια απελευθέρωση από τα αδιέξοδα, τους κινδύνους της εποχής μας.

Χωρίς να απορρίπτουν τη σκληρή πραγματικότητα έχουν, με το βιβλίο, έναν αποτελεσματικό τρόπο φυγής. (Δελώνης, 1991, σελ.92).

Συμπεραίνεται, λοιπόν, ότι ο άνθρωπος έχει την ευκαιρία, με την επαφή με το βιβλίο, να μάθει γιατί το διάβασμα σημαίνει μάθηση. Πρέπει όμως να μάθουμε να διαβάζουμε βιβλία. Για να μεταδώσουμε στο μικρό παιδί τη χαρά για το διάβασμα και την ευκαιρία να διαβάζει σε ολόκληρη τη ζωή του, δεν πρέπει να περιμένουμε να ανακαλύψει μόνος του τη σημασία και τη χαρά του διαβάσματος. Πρέπει να τον βοηθήσουμε από νωρίς και να του δημιουργήσουμε τις προϋποθέσεις να αντιμετωπίσει και να ξεπεράσει τις δύσκολες φάσεις. Αυτό σημαίνει ότι χρειάζεται καθοδηγητική βοήθεια κυρίως το παιδί ώστε να αποφύγει την παγίδα του χαμηλού επιπέδου βιβλίο.

5. Κόμικς

Η ακατανίκητη έλξη των κόμικς είναι δικαιολογημένη αφού αποτελούν ένα απολαυστικό και ψυχαγωγικό ανάγνωσμα που κατορθώνει να συνεπάρει και να διασκεδάσει (κυριολεκτικά) τον αναγνώστη, που έχει την ανάγκη κάποιας φυγής. Γι'αυτό άλλωστε τα κόμικς έχουν και φανατικούς ενήλικες αναγνώστες.

Ο Καραγιάννης (1987), γράφει ότι απαραίτητη είναι η ελκυστική λειτουργία της εικόνας, η οποία από μόνη της αναπτύσσει την ιστορία (με κινηματογραφικό τρόπο), χωρίς να απαιτεί ιδιαίτερη προσπάθεια

"κατανόησης" και κόπτο ανάγνωσης. Και κανένας δεν εξαναγκάζει τα παιδιά να τα "μελετήσουν", με πίεση, όπως γίνεται με τα σχολικά βιβλία. Τα κόμικς εξάλλου διαθέτουν "ιστορία", περιπέτεια και χιούμορ ό,τι ακριβώς ζητάει ένα παιδί, αλλά και ο ενήλικος αναγνώστης που επιζητεί τη σύντομη ανάπαυλα και διασκέδασή του. Τα κόμικς αποτελούν είδος που καταναλώνεται μαζικά, με πρώτιστο κίνητρο, τη διακοπή της ανιαρής και εξουθενωτικής "συνέχειας" της πραγματικότητας.

Βέβαια τα κόμικς, ως ένα μαζικό επικοινωνιακό μέσο, έχουν τη δυνατότητα να "περνούν" ιδίως στα παιδιά με φανερό, αλλά και με λανθάνοντα τρόπο, συγκεκριμένα συστήματα αξιών και συμπεριφορών. Συγκεκριμένα, η Βιζοβίτου (1989) αναφέρει ότι:

- α. Με λανθάνοντα τρόπο, μέσω της μεταβίβασης γενικών προτύπων σχέσεων και εξουσίας, που ορίζουν π.χ τις σχέσεις των παιδιών με τους ενήλικους, τις σχέσεις των δύο φύλων, τις ηθικές αξίες κ.λ.π.
- β. Με φανερό τρόπο, μέσω μηνυμάτων περισσότερο ή λιγότερο φορτισμένων με πολιτικότητα, που αναφέρονται στις σχέσεις των πολιτών με την πολιτική εξουσία, σε συγκεκριμένες απόψεις για τους πολιτικούς, για το στρατό, τις σχέσεις μεταξύ νέων κρατών, την αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων κ.λ.π.

Θα αναφέρουμε μερικά χαρακτηριστικά παραδείγματα, από τα παλιότερα κόμικς που κυκλοφορούν μέχρι σήμερα, για να δούμε πως προβάλλουν τους ήρωές τους και ό,τι αυτοεκφράζουν: τα αμερικανικά κόμικς του Walt Disney, στα πολεμικά κόμικς και στους υπερανθρώπους Superman και Batman. (Μαλαφάντης, 1990).

Τα κόμικς του Disney, που έχουν στη χώρα μας γύρω στα 30 χρόνια ζωής και ανέθρεψαν τις ώριμες πλέον γενιές, υποστηρίζεται ότι "φέρουν τη σφραγίδα του αμερικάνικου κοινωνικού πλαισίου,

προβάλλουν ξένα προς εμάς πολιτικά πρότυπα και συμβάλλουν στην ιδεολογική νομιμοποίηση μιας συγκεκριμένης κοινωνικής και πολιτικής πραγματικότητας". (ο.π, σελ.27).

Στα τεύχη του "Μίκυ Μάους" δεν πρόκειται να βρούμε γονείς, μητέρα, οικογένεια. "Κολυμπάμε σ'ένα κόσμο μεγαλοθειών, ανηψιών, εξαδέλφων και οι σχέσεις αρσενικού θηλυκού είναι αιώνιοι αρραβώνες...".

Η βία στις ιστορίες του Disney είναι αναγκαία και μοναδική λύση, για να διαφυλαχθεί το "καλό", δηλαδή τα οικονομικά συμφέροντα. Κινητήρια δύναμη σ'όλες τις περιπτώσεις είναι το χρήμα, που δεν είναι καρπός εργασίας. Πάντοτε πρόκειται για έναν παλιό πάπυρο που οδηγεί σ' ένα θησαυρό ή μια κληρονομιά. (σελ. 30).

"Στον κόσμο του Disney κανένας δε δουλεύει για να παράγει κάτι. Ολος ο κόσμος αγοράζει. Ολος ο κόσμος πουλάει. Ολος ο κόσμος καταναλώνει". Ανύπαρκτα εξάλλου είναι και τα βαθύτερα ανθρωπιστικά αισθήματα: τα τρισαριτωμένα αυτά πλασματάκια κρύβουν στην ψυχή τους το φθόνο, τη σκληρότητα, τον εκβιασμό.

Η εικόνα του παιδιού είναι η εικόνα ενός παιδιού αθώου, αγνού, άσχετου με τις διαφορές των μεγάλων και το χώρο της πολιτικής.

Η γυναίκα παρουσιάζεται λιγότερες φορές από τον άντρα και σε ρόλους παθητικούς. Δύναμή της είναι κυρίως η γοητεία φλυαρεί και φροντίζει την ομορφιά της. Σχεδόν έχει ανάγκη από βοήθεια.

Οι σχέσεις των ανθρώπων είναι σχέσεις υποταγής κατώτερων προς ανωτέρους.

Ο τύπος του υπερθετικού, οι υπερήρωες Superman και Batman, συμπληρώνουν και αυτοί με πολλά στοιχεία τη βαθύτερα και ανδροκρατική ιδεολογία των κόμικς. Οι υπεράνθρωποι μπορούν να

εγγυηθούν για την ταύτιση πραγματικότητας και επιθυμίας. Το μήνυμά τους είναι απλό και άμεσο: "Σιγουριά για όλους".

Ομως η ταύτιση και η ανακούφιση του αναγνώστη δε σταματάει εδώ: "Όποιος καταναλώνει Superman, χρειάζεται Batman και αντίστροφα. Συνδυάζονται στενά ο ένας με τον άλλο". (Μερακλής, 1982).

α. Η ανάγνωση, η γλώσσα και οι προεκτάσεις τους

Τα κόμικς συνδυάζουν την εικόνα με το λόγο με μίαν ιδιαίτερα απλή σύζευξη. Το κείμενο υπάρχει στοιχειωδώς, για να μη χάνει ο αναγνώστης το νόημα της ιστορίας. Αλλά η κυριαρχία της εικόνας πάνω στη γλώσσα είναι τέτοια, που το μήνυμα των κόμικς περνάει ακόμα και αν δε διαβάσει κανείς τα σύντομα γραπτά κείμενα. (Μαλαφάντης, 1990).

Αυτού του είδους το διάβασμα, το διάβασμα κόμικς, θεωρείται ως ένας "νέος" τρόπος "ανάγνωσης", με τον οποίο ατροφεί η σκέψη και η κριτική ικανότητα του αναγνώστη, γιατί έτσι εθίζεται να διαβάσει γρήγορα τις μικρές φράσεις των κόμικς και να ρίχνει κατόπιν μια ματιά στις εικόνες. Αυτή η συνεχής διακοπή και ο τεμαχισμός της ανάγνωσης εμποδίζουν το διάβασμα μεγάλων κειμένων και την ανάπτυξη μιας στάσης κριτικής μελέτης.

Όλοι σχεδόν οι μελετητές των εικονογραφημένων περιοδικών και των κόμικς συμφωνούν πως η εικόνα συνοψίζει και μιλάει με χίλιες λέξεις. Πρέπει όμως να δεχτούμε πως τις λέξεις αυτές πρέπει και να τις γνωρίζει εκείνος που μιλάει με την εικόνα. Αντίθετα τα μικρά κείμενα που συνοδεύουν τις εικόνες των κόμικς, αξιοποιούν ένα τόσο περιορισμένο λεξιλόγιο που όχι μόνο δε βοηθάει στην καλλιέργεια και ανάπτυξη του

γλωσσικού αισθήματος, αλλά συρρικνώνει απεμπιστικά τη γλώσσα. (ο.π, σελ. 33).

Είναι φανερό λοιπόν πως τα παιδιά, διαβάζοντας κόμικς - ή τουλάχιστον μόνο κόμικς - δεν θα μπορέσουν, όχι μόνο να καταλάβουν την "ειδική" γλώσσα που χρησιμοποιούν, αλλά ούτε και να βελτιώσουν τη δική τους γλωσσική έκφραση. (Καραγιάννης, 1987).

Αν λάβουμε υπόψη πως υπάρχουν παιδιά που, εκτός από λίγες ώρες στο σχολείο, διαβάζουν αποκλειστικά και μόνο κόμικς (βλέπουν και τηλεόραση), μπορούμε να αντιληφθούμε τον γλωσσικό κίνδυνο που διατρέχουν, αφού η γλώσσα των κόμικς είναι κεφαλαιογράμματη, φτωχή σε λεξιλόγιο, τυποποιημένη, συχνά, αργκό μην επιτρέποντας στα παιδιά να εκφραστούν προφορικά, να επικοινωνήσουν γραπτά, αλλά και να αναπτυχθούν ψυχικά και διανοητικά. Χαρακτηριστικά αυτής της γλώσσας είναι οι μονοσύλλαβες λέξεις ή ο συνδυασμός συμφώνων για να εκφράσει γρυλλισμούς, μουγκρίσματα, κραυγές, απομιμήσεις ήχων πολεμικών όπλων, κρότους, θαυμασμό, έκπληξη, φόβο. Επιστρέφουμε έτσι σ'ένα πρωτόγονο κόσμο άναρθρων ήχων και επιφωνημάτων. (ο.π, σελ. 60).

β. Αξιολόγηση των κόμικς και αντιμετώπιση της κατάχρησής τους

Τα κόμικς απέκτησαν φανατικούς υποστηρικτές, αλλά και επικριτές. Πολλοί δέχονται ότι προσφέρουν με το χιούμορ τους διασκεδάζουν και ξεκουράζουν τους αναγνώστες με τις ιστορίες τους, με τις εικόνες τους, που συμπυκνώνουν πλήθος πληροφοριών και νοημάτων, ασκούν την παρατηρητικότητα των αναγνωστών και αναπτύσσουν τη φαντασία τους,

αφού συμμετέχουν, εν μέρει, και οι ίδιοι στη διαμόρφωση της ιστορίας, ανάλογα με τα προσωπικά τους βιώματα.

Η επικοινωνιακή δραστικότητα και χρησιμότητά τους μπορεί να αξιοποιηθεί και σε θέματα κοινωνικά και μορφωτικά: κοινωνικά προβλήματα, αδιέξοδα, κρίσεις αλλά και περιβαλλοντική αγωγή, πληροφορίες, γνώσεις μπορούν ασφαλώς και με επιτυχία να προβάλλονται και να μεταδίδονται μέσω των κόμικς. (Σακελλαρίου 1987).

Πολύ ενδιαφέρον είναι το παράδειγμα κόμικς του Disney, που εκδόθηκε το 1979 (μεταφράστηκε και κυκλοφόρησε και στα ελληνικά) με τίτλο: "Ο Μίκυ, ο Γκούφ και... η εξοικονόμηση ενέργειας". Οι ήρωες του Disney συνιστούν τώρα πολλούς και εναλλακτικούς τρόπους εξοικονόμησης και αξιοποίησης ενέργειας όλων των μορφών. Και στο κόμικ αυτό υπάρχει το γνωστό σκηνικό και τα δημοφιλή στα παιδιά σχέδια των ηρώων του Disney, με την επιρροή των οποίων επιδιώκεται να γίνει δεκτό το "ενεργειακό" μήνυμα.

Μορφωτικούς σκοπούς εξυπηρετεί και η έκδοση εκλαικευτικών βιβλίων γνώσεων σε ελκυστικά κόμικς "για αρχάριους", π.χ: "Ο Νίτσε για αρχάριους", "Το κεφάλαιο του Μάρξ για αρχάριους", "Ο Αιστάιν για αρχάριους", κ.λ.π.

Επίσης η έκδοση κλασσικών λογοτεχνικών έργων σε κόμικς, αμερικανικής προέλευσης (στα ελληνικά: "Κλασσικά Εικονογραφημένα", έκδ. "Ατλαντίς - Πεχλιβανίδης"), η επιτυχημένη διασκευή σε κόμικς των αριστοφανικών κωμωδιών (από τους Αποστολίδη και Ακοκαλίδη) και των μύθων του Αισώπου (από τους Αποστολίδη και Βουτσά).

Αναπτύχθηκε όμως απέναντί τους και μια απορριπτική στάση, κυριώς για το περιεχόμενό τους, σε σχέση με τις συνθήκες που επικρατούν στην πραγματικότητα και την κοινωνία. Αναφέρονται τα

συμπεράσματα δύο παλαιότερων διεθνών συνεδρίων όπως γράφει ο Σακελλαριού (1980), που θέωρησαν πως τα εικονογραφημένα παιδικά έντυπα εξάπτουν σε επικίνδυνο βαθμό τη φαντασία και την οδηγούν σε ατέρμονους δρόμους άσκοπης και νοσηρής περιπλάνησης, διδάσκουν την περιφρόνηση της ανθρώπινης ζωής, οδηγούν σε συναισθηματική ατροφία, ξεριζώνουν κάθε καλή ανθρωπιστική διάθεση, συρρικνώνουν το πνεύμα, και δίνουν έτοιμα καλούπια και συνταγές ενέργειας και δράσης, υποτιμούν το ψυχικό σθένος και υπιρτιμούν τη μυική υπερτροφία και τις υπερφυσικές ιδιότητες των ηρώων, δε βοηθούν στην απόκτηση ορθών επιστημονικών γνώσεων, παραπιοούν την εικόνα της πραγματικότητας και οδηγούν σε ηθικό εκφυλισμό τον παιδικό αναγνώστη.

Ωστόσο, η αυστηρή απαγόρευση στα παιδιά που διαβάζουν κόμικς δεν είναι ο κατάλληλος τρόπος για να τα σταματήσουν. Με μια τέτοια απαγόρευση τα παιδιά θα γίνουν ανειλικρινή και θα συνεχίσουν να διαβάζουν κόμικς, κρυφά, συνωμοτικά. (Βουγιούκα, 1980).

Για να σταματήσει η "εξάρτησή" τους από τα κόμικς, που διαφέρουν τόσο από τα σχολικά βιβλία, αλλά και για να ικανοποιηθεί η ανάγκη τους για ανάλογη ευχάριστη μελέτη, πρέπει να γίνει πολλή δουρεία στον τομέα του εξωσχολικού βιβλίου. Τα εξωσχολικά βιβλία που θα αντικαταστήσουν τα κόμικς πρέπει να επιλέγονται με προσοχή. Πρέπει να είναι προσιτά, να ικανοποιούν την παιδική δίψα για πληροφόρηση και διασκέδαση, να είναι εξίσου ελκυστικά, με όμορφα πολύχρωμα εξώφυλλα και εικονογράφηση, με περιπέτειες και αποκαλύψεις.

Το καλό παιδικό βιβλίο συνδυάζει ευχαρίστηση, πληροφόρηση, διασκέδαση, ξεκούραση, γνώση, άσκηση της διάνοιας, σωστή κοινωνικοποίηση του ατόμου και ορθή προβολή των ανθρωπίνων αξιών.

Προσφέρει, δηλαδή, όχι απλώς όσα ζητούνται από τα κόμικς, αλλά πολύ περισσότερα ακόμα.(ο.π, σελ. 34).

6. Οικογένεια - σχολείο

Το βιβλίο είναι και πρέπει να γίνει το πρώτο, και βασικότερο μέσο για τη μόρφωση του ανθρώπου και ιδιαίτερα του παιδιού. Δεν υπάρχει στοιχείο ανθρώπινο μέσα μας, που μα μην ερεθίζεται, να μην καλλιεργείται, να μην ανυψώνεται με το διάβασμα.

Επιτακτική ανάγκη μας επιβάλλει να καλλιεργήσουμε στο παιδί την αγάπη για το διάβασμα. Η αγάπη για το βιβλίο δε μπορεί να ξεκινήσει πουθενά αλλού παρά μονάχα από την οικογένεια και το σχολείο.

Ας δούμε μέσα στην οικογένεια, το αιώνιο κύτταρο της ζωής, τι μπορεί να πραγματοποιηθεί σχετικά με το θέμα που μας απασχολεί.

Η εξοικείωση του παιδιού με το βιβλίο και η αγάπη για το διάβασμα καλλιεργείται πρώτιστα μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον αφού είναι μια συνήθεια και όχι προνόμιο κανενός. Συνήθεια τόσο σημαντική για όλη τη ζωή του παιδιού, αφού ανοίγει δρόμους προς την πρόοδο και την ανθρωπιά.

Η αναγνωστική συμπεριφορά των γονιών ξυπνά στην ψυχή του παιδιού τη χαρά του διαβάσματος και αναπτύσσει μια ήρεμη και μόνιμη σχέση με το βιβλίο, αφού το παιδί, καθώς βρίσκεται στο στάδιο της μίμησης, αφομοιώνει και αποτυπώνει καθετί που λέγεται και ακούγεται. (Αγγελοπούλου, 1984).

Όταν λοιπόν, το μικρό παιδί παρακολουθεί, ότι οι γονείς του έχουν βιβλία, τα διαβάζει και τα προσέχει. Τότε αφυπνίζεται μέσα του, όχι μόνο η περιέργεια αλλά και η συνείδηση για την αξία του βιβλίου. Νιώθει ότι η επαφή με το βιβλίο έχει σημασία, είναι κάτι που αξίζει.

Η εμπειρία αυτή γίνεται όμως ακόμα πιο αποτελεσματική, όταν οι γονείς διαβάζουν και τα βιβλία του παιδιού. Με τον τρόπο αυτό οι γονείς αποκτούν τη δυνατότητα για πολλές συζητήσεις με το παιδί και συγχρόνως πληροφορούνται, ποια είναι τα ενδιαφέροντα του παιδιού τους, η θέση του πάνω σε πολλά ζητήματα. (ο.π,σελ.58).

Με τη συνεχή επαφή με το βιβλίο στα πλαίσια της οικογένειας, γίνεται το διάβασμα κάτι το αυτονόητο. Τα παιδιά αναπτύσσονται μέσα σε μια ατμόσφαιρα διαβάσματος, συνηθίζουν στο βιβλίο και πριν ακόμα μάθουν να διαβάζουν. Κοινές αναγνωστικές δραστηριότητες, όπως το διάβασμα στα παιδιά, η αφήγηση αυτού που έχει διαβάσει, η έκφραση γνώμης για το βιβλίο που διάβασε, η συζήτηση γύρω απ'αυτό, είναι συμπληρωματικοί δρόμοι για να επιτύχουμε έγκαιρα τη δημιουργία στο παιδί σταθερών και μόνιμων κινήτρων για το διάβασμα. (Γκρέμμινγκερ, 1979).

Επιπλέον οι γονείς είναι καλό να ενημερώνονται, διαβάζοντας σχετικά εκλαικευμένα άρθρα στα περιοδικά, συνεργαζόμενοι με τους δασκάλους του παιδιού, ώστε να έχουν σύνδεση με τις παιδαγωγικές απόψεις της εποχής. Κάτι τέτοιο θα τους δώσει την ευκαρία ν' αποφύγουν τυχόν λάθη στην τακτική τους ή και να ανακαλύψουν άλλες καλύτερες πρακτικές αντιμετώπισης της αγωγής των παιδιών τους. (ο.π, σελ. 22).

Από την άλλη πλευρά στο χώρο του σχολείου, ο δάσκαλος αποβαίνει από τους πιο σημαντικούς ανθρώπους για το ρόλο που παίζει στις αρχές της ζωής ενός αναγνώστη, όσον αφορά τη συμπερίληψη ή όχι του παιδιού στο αναγνωστικό κοινό. Τα σχολεία μπορεί να μη θεωρηθούν υπεύθυνα για το βαθμό που ένα παιδί θα γίνει οπαδός του διαβάσματος, ο δάσκαλος όμως παίζει τον κυριότερο ρόλο σ' αυτό το "παιχνίδι".

Ο δάσκαλος πρέπει να διευκολύνει και να προωθή την έφεση του κάθε παιδιού για διάβασμα. Το παιδί πρέπει να κατανοήσει την έννοια "διάβασμα", γι' αυτό ο δάσκαλος πρέπει να βεβαιώνεται ότι το διάβασμα - η εκμάθηση του διαβάσματος - γίνεται έννοια αποδεκτή στο παιδί. Το παιδί μαθαίνει να διαβάζει με διάβασμα. Έτσι ο δάσκαλός οφείλει να βοηθά το παιδί να διαβάζει καθιστώντας την ανάγνωση εύκολη, δίνοντάς του βιβλία που το ενδιαφέρουν, που περιέχουν συναρπαστικές ιστορίες και αφηγήματα. (Smith, 1985).

Η γνώση δεν πρέπει να επιβάλλεται. Ο διδακτισμός κουράζει το παιδί, το απομακρύνει από το βιβλίο. Σωστό είναι να ταυτίζονται οι αρετές του βιβλίου όπως: η λογοτεχνική χάρη, η ζωντάνια, η εικόνα, η ελκυστική εμφάνιση. (Αγγελοπούλου, 1984).

Για να ενισχύσει την προσπάθειά του ο δάσκαλος, είναι καλό να ενημερώνεται σε κάθε τι σχετικό με το ελεύθερο ανάγνωσμα όπως: νέες παιδικές εκδόσεις, κριτικές εφημερίδων ώστε να καθοδηγεί έγκυρα παιδί και γονείς για την επιλογή κατάλληλου παιδικού βιβλίου. (ο.π, σελ. 41).

Επιπλέον η ύπαρξη σχολικής βιβλιοθήκης έχει τις δυνατότητες να επιδράσει θετικά και να καλλιεργήσει συστηματικά τη σύνδεση παιδιού και βιβλίου. Ο χώρος της βιβλιοθήκης είναι ο ιδανικότερος για κάτι τέτοιο. Υπάρχουν τα βιβλία άρα υπάρχουν όλα εκείνα τα ερεθίσματα που θα οδηγήσουν το παιδί στο βιβλίο.

Εκεί τα βιβλία, ταξινομημένα ανάλογα με το περιεχόμενό τους, μπορούν να παίρνονται από τα ίδια τα παιδιά σύμφωνα με τις προτιμήσεις, τα ενδιαφέροντά τους και να διαβάζονται στο σχολείο ή στο σπίτι. Μ'αυτό τον τρόπο το παιδί μαθαίνει να βρίσκει πληροφορίες μόνο του, να χρησιμοποιεί τις εγκυκλοπαίδιες, τα λεξικά και να ψάχνει μέσα στο βιβλίο για να ενημερωθεί. (Ντελόπουλος, 1975).

Όπως γράφει ο Αναγνωστόπουλος (1987), αξίζει να αναφερθεί και η σημαντική θέση που καταλαμβάνει στη ζωή του παιδιού το νηπιαγωγείο. Έχει τη δυνατότητα να παίζει καθοριστικό ρόλο στην επαφή του παιδιού με το βιβλίο και να γίνει ουσιαστικός παράγοντας στην οριστική του σύνδεση. Ο ρόλος της νηπιαγωγού που έρχεται σε επαφή ιδιαίτερα με αυτή την ηλικία, είναι θεμελιώδης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Σκοπός της μελέτης

Ο σκοπός της μελέτης είναι η συλλογή στοιχείων 1) για το αν διαβάζει το παιδί, 2) τι διαβάζει και 3) απο ποίους δέχεται επιδράσεις κατά την επιλογή βιβλίου.

Ερωτήσεις - Υποθέσεις.

Προκειμένου να σχηματιστεί το ερωτηματολόγιο διατυπώθηκαν ορισμένα ερωτήματα που αποτελούν τους κατευθυντήριους άξονες για την κατασκευή του ερωτηματολογίου.

- Το παιδί νιώθει την ανάγκη ενός βιβλίου πέρα απο το σχολικό του βιβλίο;
- Τι πιστεύει το παιδί οτι του προσφέρει το διάβασμα βιβλίου;
- Ποιό είδος βιβλίου προτιμά να διαβάζει τον ελεύθερο χρόνο του;
- Με ποιά κριτήρια διαλέγει το βιβλίο;
- Το βιβλίο με ποιό τρόπο φτάνει στα χέρια του παιδιού;
- Το παιδί δέχεται επιδράσεις ή επιθυμεί υποδείξεις σχετικά με την εκλογή βιβλίου;
- Ποιός ο ρόλος της οικογένειας και του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος του παιδιού στην επαφή και σύνδεση του με το βιβλίο;

Πληθυσμός

Το δείγμα του πληθυσμού που χρησιμοποιήθηκε ήταν παιδιά της τελευταίας τάξης εξαθέσιου Δημοτικού σχολείου. Είναι παιδιά 10 - 12 ετών.

Επιλέχτηκε αυτή η ηλικία γιατί τα παιδιά έχουν φτάσει σε ικανοποιητικό επίπεδο αναγνωστικής ικανότητας και είναι σε θέση να οικειοποιηθούν ένα λογοτεχνικό κείμενο. Επίσης το γεγονός ότι προέρχονται από διαφορετικό οικογενειακό περιβάλλον, μορφωτικό και οικονομικό, κρίνω ότι θα αποκτηθεί ένα ευρύ φάσμα απόψεων που θα οδηγήσει σε όσο το δυνατόν καλή παρουσίαση του θέματος.

Είδος της μελέτης-τρόπος ανάλυσης των δεδομένων

Το είδος της μελέτης είναι η περιγραφική με χρήση ερωτηματολογίου. Το ερωτηματολόγιο απευθυνόταν στα παιδιά της τελευταίας τάξης (ΣΤ) δύο εξαθέσιων σχολείων στην πόλη του Αιγίου.

Θεωρήθηκε πως η περιγραφική είναι το καταλληλότερο είδος έρευνας για την περίπτωση γιατί επιτρέπει να διαφωτιστεί το θέμα και να δοθούν όσο το δυνατόν ακριβέστερα στοιχεία.

Το πλαίσιο για τη μελέτη αυτή αποτέλεσαν οι κατάλογοι εγγραφής των μαθητών του 1^{ου} και 2^{ου} δημοτικού σχολείου.

Για την επεξεργασία των δεδομένων που συγκεντρώθηκαν από την έρευνα χρησιμοποιήθηκε ποσοτική ανάλυση δεδομένων.

Περιορισμοί της μελέτης

Τα συμπεράσματα της μελέτης δεν επιτρέπουν γενικεύσεις επειδή η μελέτη απευθύνθηκε σε μικρό δείγμα εξήντα (60) παιδιών, σε δύο (2) σχολεία του Αιγίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Σκοπός της μελέτης αυτής, όπως έχει ήδη αναφερθεί, ήταν η συλλογή στοιχείων 1) για το αν διαβάζουν τα παιδιά, 2) τι διαβάζουν και 3) απο ποιούς δέχονται επιδράσεις στην επιλογή βιβλίων.

Για την πραγματοποίηση της μελέτης χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο, το οποίο απευθύνθηκε σε εξήντα παιδιά της έκτης (ΣΤ) Δημοτικού σε δύο (2) εξαθέσια σχολεία στην περιοχή του Αιγίου.

Ο μαθητικός πληθυσμός αντιπροσωπεύει τις διάφορες κοινωνικές ομάδες της τοπικής κοινωνίας. Συγκεκριμένα, όπως παρουσιάζεται στον πίνακα (1), οι γονείς των μαθητών του δείγματος σύμφωνα με το επάγγελμά τους είναι το 25% Δημόσιοι υπάλληλοι, το 17% Ιδιωτικοί υπάλληλοι, το 18,4% ειδικευμένοι τεχνίτες, 20% ελεύθεροι επαγγελματίες, το 6,6% εκπαιδευτικοί, έμποροι το 8% και 5% αγρότες.

Πίνακας 1

Ταξινόμηση των μαθητών κατά κατηγορία επαγγέλματος του πατέρα

Κατηγορία επαγγ/τος	Μαθητές	Ποσοστό %
Δημόσιοι Υπάλλ.	15	25 %
Ιδιωτικοί Υπάλλ.	10	17 %
Ειδικευμένοι τεχνίτες	11	18,4%
Ελεύθεροι επαγγ/τιες	12	20 %
Εκπαιδευτικοί	4	6,6%
Εμποροι	5	8 %
Αγρότες	3	5 %
Σύνολο	60	100 %

Ο πίνακας (2), δείχνει τους μαθητές που διαβάζουν και που δεν διαβάζουν εξωσχολικά βιβλία κατά φύλο. Οι μαθητές, αγόρια και κορίτσια, στο σύνολο τους 60, διαβάζουν τα 58, ποσοστό 97%. Δεν διαβάζουν 2, ποσοστό 3%.

Πίνακας 2

Μαθητές που διαβάζουν και που δεν διαβάζουν εξωσχολικά βιβλία κατά φύλο.

ΦΥΛΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΔΙΑΒΑΖΟΥΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΔΕΝ ΔΙΑΒΑΖΟΥΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΑΓΟΡΙΑ 33	55%	31	52%	2	3%
ΚΟΡΙΤΣΙΑ 27	45%	27	45%	-	
ΣΥΝΟΛΟ 60		58	97%		3%

Η εικόνα αυτή εντυπωσιάζει. Φαίνεται ότι υπάρχει πνευματική ενασχόληση των μαθητών και πέρα από το σχολικό βιβλίο κι εγχειρίδιο. Το ποσοστό των αγοριών και κοριτσιών που διαβάζουν εξωσχολικά βιβλία παρουσιάζει ελάχιστη διαφορά υπέρ των κοριτσιών.

Το ποσοστό 3% των μαθητών που δεν διαβάζει εξωσχολικά βιβλία στο σύνολο του δείγματος είναι χαμηλό και συμπεραίνεται ότι έχει γίνει πια γνωστό το πόσο απαραίτητο είναι το εξωσχολικό βιβλίο.

Ενώ σχετικά με την ανάγνωση των περιοδικών διαπιστώνεται όπως φαίνεται από τον πίνακα (3), ότι το 90% των μαθητών διαβάζουν περιοδικά και μόλις το 10% δεν διαβάζει κυρίως κορίτσια. Οι μαθητές προτιμούν ιδιαίτερα τα περιοδικά Ποπάου, Μίκυ Μάους, Σαΐνια, Σούπερ - Κατερίνα

Πίνακας 3

Μαθητές που διαβάζουν και που δεν διαβάζουν περιοδικά κατά φύλο.

ΦΥΛΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΔΙΑΒΑΖΟΥΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΔΕΝ ΔΙΑΒΑΖΟΥΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΑΓΟΡΙΑ 33	55%	31	52%	2	3%
ΚΟΡΙΤΣΙΑ 27	45%	23	38%	4	7%
ΣΥΝΟΛΟ 60		54	90%		10%

Στον πίνακα (4) και (4α), δίνεται η συχνότητα με την οποία οι μαθητές διαβάζουν ή δεν διαβάζουν εξωσχολικά βιβλία και περιοδικά, σε σχέση με το επάγγελμα του πατέρα. Αξιοσημείωτο είναι ότι τα παιδιά των εκπαιδευτικών διαβάζουν βιβλία πιο πολύ από τα υπόλοιπα παιδιά. Παρατηρείται επίσης ότι η απασχόλησή τους με τα περιοδικά είναι περιορισμένη.

Πίνακας 4

Μαθητές που διαβάζουν και δεν διαβάζουν βιβλία κατά κατηγορία επαγγέλματος του πατέρα.

Κατηγορία επαγ/τος	Μαθητές	Μερικές φορές	ποσοστό	Σπάνια	ποσοστό	Συχνά	ποσοστό	Πολύ συχνά	ποσοστό	Καθόλου	ποσοστό
Δημ. Υπάλλ	15	7	11,6%			6	10%	2	3,3%		
Ιδ. Υπάλλ	10	6	10%	1	1,6%	2	3,3%			1	1,6%
Ειδικ. Τεχνίτες	11	6	10%	4	6,6%					1	1,6%
Ελεύθ. επαγ/τιες	12	5	8,3%	3	5%	3	5%	1	1,6%		
Εκπαιδευτικοί	4							4	6,6%		
Εμπόροι	5	4	6,6%	1	1,6%						
Αγρότες	3	1	1,6%	1	1,6%	1	1,6%				

Πίνακας 4α

Μαθητές που διαβάζουν και που δεν διαβάζουν περιοδικά κατά κατηγορία επαγγέλματος του πατέρα.

Κατηγορία επαγ/τος	Μαθητές	Μερικές φορές	ποσοστό	Σπάνια	ποσοστό	Συχνά	ποσοστό	Πολύ συχνά	ποσοστό	Καθόλου	ποσοστό
Δημ. Υπάλλ	15	6	10%	2	3,3%	5	8,3%			2	3,3%
Ιδ. Υπάλλ	10	5	8,3%	1	1,6%	3	5%			1	1,6%
Ειδικ. Τεχνίτες	11	6	10%	3	5%			2	3,3%		
Ελεύθ. Έπαγ/τες	12	4	6,6%	1	3,6%	4	6,6%			2	3,3%
Εκπαιδευτικοί	4	1	1,6%	2	3,3%					1	1,6%
Εμποροι	5	2	3,3%	1	1,6%	2	3,3%				
Αγρότες	3	2	3,3%			1	1,6%				

Για τις προτιμήσεις με βάση το περιεχόμενο των βιβλίων φαίνεται, όπως δείχνει ο πίνακας (5), ότι το 46,6% των μαθητών επιλέγουν περιπετειώδη βιβλία.

Πίνακας 5

Κατανομή βιβλίων σύμφωνα με τις προτιμήσεις των μαθητών.

Είδος βιβλίου	Ποσοστό
περιπέτειας	46,6%
παραμύθια	3 %
ιστορικά	15 %
επιστημονικά	12,3%
ταξιδιωτικά	8 %
μυθολογίας	13,5%
εικονογραφημένα	1,6%
άλλα	

Διαπιστώνεται λοιπόν, όπως αναφέρει ο Παρασκευόπουλος (1985), ότι το παιδί στην ηλικία 10 -12 ετών προτιμά τα βιβλία με περιπετειώδη συναρπαστικές ιστορίες. Το παιδί έχει επίγνωση της πραγματικότητας και δεν το ικανοποιούν τα παραμύθια.

Επίσης, όπως υποστηρίζει ο Σακελλαρίου (1987), το περιεχόμενο του παιδικού λογοτεχνικού βιβλίου πρέπει να καλύπτει τις βασικές ψυχικές και πνευματικές απαιτήσεις της κάθε ηλικίας. Και αυτό επισημαίνεται από τα αποτελέσματα της μελέτης, εφ' όσον το 82% των μαθητών διαλέγουν βιβλία σύμφωνα με το περιεχόμενό τους και μόνο το 8% με την εικονογράφηση που έχει το κάθε βιβλίο.

Ακόμη επιβεβαιώνεται η άποψη του Παρασκευόπουλου (1985) ότι όσο η ηλικία των παιδιών γίνεται μεγαλύτερη τόσο και η ανάγκη τους για εικονογράφηση στα βιβλία υποχωρεί. (πίνακας 6).

Πίνακας 6
Κριτήρια επιλογής βιβλίων

Κριτήρια βιβλίου	Ποσοστό
περιεχόμενο	82%
λεξιλόγιο	8%
εικονογράφηση	2%
εξώφυλλο	8%

Οι μαθητές σ' ερώτηση "αν δανείζονται βιβλία;" απάντησαν 83% ΝΑΙ απο τους οποίους το 61% δανείζεται απο φίλους και το 17% ΟΧΙ. Το γεγονός αυτό πρέπει να μας προβληματίσει για την καταλληλότητα των βιβλίων που φτάνουν στα χέρια των παιδιών.

Προβάλλει εδώ το ερώτημα: "Οι φίλοι είναι σε θέση να προσφέρουν στο παιδί το καλό βιβλίο;" Στην περίπτωση αυτή δεν παρεμβάλλονται λόγοι μόνο οικονομικοί, αλλά κυρίως λόγοι που αφορούν το παιδικό βιβλίο, όπως η γνώση σχετικά με τα ενδιαφέροντα του παιδιού, τα κριτήρια του καλού λογοτεχνικού βιβλίου, τις εκδόσεις παιδικών βιβλίων.

Εξάλλου διαφαίνεται, όπως παρουσιάζεται στον πίνακα (7), η πολύ μικρή επαφή του μαθητή με τη σχολική και δημοτική βιβλιοθήκη. Το γεγονός αυτό δηλώνει ότι δεν έχει γίνει η σωστή ώθηση και δεν έχουν δοθεί τα κατάλληλα κίνητρα στο μαθητή για αναζήτηση και μελέτη βιβλίων στους χώρους αυτούς.

Πίνακας 7
Πηγές όπου δανείζονται βιβλία.

Πηγές που δανείζονται	Ποσοστό	Δεν δανείζονται	Ποσοστό
Φίλοι	61 %	10	17%
Σχολική βιβλιοθήκη	5 %		
Δημοτική βιβλιοθήκη	15 %		
Άλλο	1,6%		
Σύνολο	83 %		17%

Στον πίνακα (8) φαίνεται ότι το παιχνίδι ως δώρο εξακολουθεί να κερδίζει την προτίμηση των παιδιών. Ενθαρρυντικό είναι το ποσοστό 28% των παιδιών που προτιμούν βιβλία. Όμως, όπως γράφει ο Μερακλής (1987), το παιδί πρέπει να καταλάβει ότι το βιβλίο δεν αποτελεί βαρετή υποχρέωση αλλά μια ευχάριστη απασχόληση που εξασφαλίζει εκλεκτή ψυχαγωγία και μόρφωση.

Πίνακας 8
Προτιμήσεις των παιδιών σε δώρα.

Είδη δώρων	Δώρα που αρέσουν πιο πολύ	Δώρα που δεν αρέσουν
παιχνίδια	41,6%	10%
ρούχα	10 %	11,6%
βιβλία	28,3%	6,6%
δίσκοι	8,3%	36,6%
γλυκά	3,6%	33,3%

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Συμπεράσματα

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της μελέτης, τα οποία παρουσιάστηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο (IV), διαπιστώνεται ότι το 97% των μαθητών του δείγματος της μελέτης, διαβάζει εξωσχολικά βιβλία και μάλιστα το 30% αυτού διαβάζει συχνά. Φαίνεται λοιπόν, η ανάγκη του παιδιού να διαβάσει κάτι περισσότερο απ' ό,τι του προσφέρουν τα διδακτικά βιβλία, όπως υποστηρίζει και ο Χαραλαμπόπουλος (1976).

Υπάρχει όμως κι ένα ποσοστό του δείγματος των μαθητών (3%) που δεν διαβάζει βιβλία. Το γεγονός αυτό δηλώνει ότι τα παιδιά δεν δέχονται τα κατάλληλα ερεθίσματα από το οικογενειακό τους περιβάλλον σχετικά με το βιβλίο. Κι όπως επισημαίνει η Αγγελοπούλου (1984), όταν οι γονείς ενδιαφέρονται για το βιβλίο, υπάρχουν πιθανότητες να καλλιεργήσει το παιδί την φιλανάγνωση. Διαπιστώνεται επίσης, όπως φαίνεται στο παραπάνω κεφάλαιο, ότι το μορφωτικό επίπεδο της οικογένειας είναι ικανό να συμβάλλει στην επαφή και σύνδεση του παιδιού με το βιβλίο.

Όσο μεγάλο είναι και το ποσοστό απασχόλησης των παιδιών με τα περιοδικά. Ιδιαίτερα διαλέγουν Μίκυ - Μάους, Ποπάυ, Σούπερ - Κατερίνα, Αστερίξ. Ενα αποτέλεσμα αναμενόμενο γιατί, όπως γράφει ο Μαλαφάντης (1990), τα περιοδικά αυτά με την ελκυστική τους εικόνα, το χιούμορ, την ευκολία ανάγνωσης ασκεί μεγάλη επιρροή στο παιδικό κοινό.

Μια παραπλήσια έρευνα που έγινε από τις Αγγελοπούλου και Κλιάφα σε παιδιά ηλικίας 9 - 12 χρονών και σε αστικά σχολεία της επαρχίας έδωσε περίπου ίδια αποτελέσματα. Το 80,56% των παιδιών είναι φανατικοί αναγνώστες των κόμικς. Η σύγκριση μάλιστα με την εισοδηματική κατάσταση των γονιών δείχνει ότι το ποσοστό στα παιδιά που προέρχονται από μέσο και χαμηλό εισόδημα φτάνει στα 90%.

Επίσης, όπως φαίνεται στο κεφ. IV, το 46,6% του δείγματος προτιμούν βιβλία με περιπέτεια και μόλις το 3% του δείγματος προτιμούν παραμύθια. Το αποτέλεσμα αυτό συμφωνεί με την άποψη του Παρασκευόπουλου (1988) ότι το παιδί της ηλικίας 10 - 12 ετών έχει επίγνωση της πραγματικότητας και δεν τον ικανοποιούν τα παραμύθια.

Όπως δείχνει η μελέτη, το 82% του δείγματος διαλέγει βιβλία με βάση το περιεχόμενό τους και μόνο ένα 8% διαλέγει βιβλία με την εικονογράφηση που έχουν. Επιβεβαιώνεται έτσι η γνώμη του Παρασκευόπουλου (1988), ότι όσο η ηλικία των παιδιών γίνεται μεγαλύτερη τόσο και η ανάγκη για εικονογράφηση στα βιβλία υποχωρεί. Και ο Σακελλαρίου (1987), υποστηρίζει ότι το περιεχόμενο του παιδικού λογοτεχνικού βιβλίου πρέπει να καλύπτει τις βασικές πνευματικές και ψυχικές απαιτήσεις κάθε ηλικίας.

Σχετικά με το πως βρίσκουν τα παιδιά τα βιβλία, οι απαντήσεις έδειξαν ότι μεγάλο ποσοστό του δείγματος επιλέγουν μόνα τους βιβλία και δανείζονται από φίλους. Διαφαίνεται συνάμα η μικρή επαφή των παιδιών με τη βιβλιοθήκη (σχολική - δημοτική) και συμπεραίνεται ότι δεν έχουν δημιουργηθεί οι σωστές προϋποθέσεις για γνωριμία και εξοικείωση των παιδιών με τους χώρους που έχουν σχέση με το βιβλίο.

Σε έρευνα που έγινε από τη Σαλπαδήμου (1978), σε σχολεία της Πάτρας και σε παιδιά ηλικίας 9 - 11 ετών παρουσιάζεται έκδηλα η έλλειψη και ανεπάρκεια βιβλιοθήκης στα σχολεία και υπογραμμίζει ότι η βιβλιοθήκη είναι κύρια πηγή του βιβλίου και φέρνει το παιδί σε άμεση επαφή με το βιβλίο.

Εισηγήσεις-Προτάσεις

Με βάση τα συμπεράσματα που προέκυψαν τόσο από τη βιβλιογραφική όσο κι από την ερευνητική μελέτη του θέματος, προτείνονται τα εξής:

Το σύγχρονο παιδί φαίνεται ότι αρχίζει να αναπτύσσει αγαθή σχέση κι επικοινωνία με το βιβλίο. Για να στηριχτεί και να ενισχυθεί η σύνδεσή του με το βιβλίο ουσιαστικός είναι ο ρόλος της οικογένειας και του σχολείου.

1. Συγκεκριμένα στην οικογένεια:

- Είναι ανάγκη να βλέπει το παιδί τους γονείς του να διαβάζουν. Η μίμηση, χαρακτηριστικό γνώρισμα της ηλικίας αυτής, θα λειτουργήσει αποτελεσματικά. (Παρασκευόπουλος, 1985).
- Οι γονείς πρέπει να αναπτύξουν στα παιδιά τους μια κτητική σχέση με το βιβλίο. Δηλαδή να θεωρούν αυτό ως ένα παιχνίδι, ένα ρούχο. Να μάθουν να το αγαπάνε, να το φροντίζουν.
- Υποχρέωση των γονέων, να οδηγήσουν το παιδί στην πιο κοντινή βιβλιοθήκη για να ανακαλύψει έναν άλλο κόσμο βιβλίων. Το παιδί θα βρει τα βιβλία, θα τα ψάξει, θα αναπτύξει μια συνείδηση ευθύνης όταν δανειστεί κάποιο βιβλίο θα δημιουργήσει μια σχέση συναισθηματική.
- Προτείνεται να παίρνουν ως δώρο ένα βιβλίο για το παιδί.

Εκείνο που έχει σημασία είναι να καταλάβει το παιδί ότι το βιβλίο έχει αξία, η οποία υπερβαίνει πολλές φορές σε σημασία κι ένα άλλο ακριβό δώρο.

- Μπορούν να επισκεύονται με τα παιδιά τους εκθέσεις βιβλίων και να ενημερώνονται για τις νέες εκθέσεις παιδικών βιβλίων.

2. Από την άλλη πλευρά το σχολείο μπορεί να συμπεριλάβει στο πρόγραμμά του:

- Ωρα Παιδικής Λογοτεχνίας στην τάξη όπου θα ευαισθητοποιήσει το παιδί για την Λογοτεχνία. Μ'αυτό τον τρόπο θα επιδιωχτεί η συμφιλίωση του παιδιού με το βιβλίο, καθώς και η εξοικείωσή του σε ότι αφορά τη φυσιογνωμία και τα μηνύματα που μπορεί να πάρει από το λογοτεχνικό βιβλίο.

- Δημιουργία βιβλιοθήκης στην τάξη. Είναι βασικό να βλέπει καθημερινά το παιδί τα εξωσχολικά βιβλία, να τα διαχειρίζεται, να τα δανείζεται.

- Ομαδικές επισκέψεις των μαθητών σε βιβλιοθήκη ή σε Εκθεση βιβλίου είναι ένας σπουδαίος τρόπος επαφής με το βιβλίο.

- Η γνωριμία του παιδιού με το συγγραφέα είναι σημαντικό μέσο για ν'αγαπήσει το βιβλίο.

3. Ακόμη για να τονωθεί η διάδοση βιβλίου είναι απαραίτητο να υποστηριχτεί από τη ραδιοφωνία, την τηλεόραση και τον τύπο, ώστε να σπάσει το φράγμα της αδιαφορίας και της περιφρόνησης. Πρωταρχικό λοιπόν θέμα, το ζύτημα του ενδιαφέροντος για το βιβλίο. Με ειδικές εκπομπές πρέπει να επιδιωχθεί:

- η συστηματική ενημέρωση του κοινού και κυρίως των παιδιών για τα βιβλία που κυκλοφορούν, οι εκπομπές πρέπει να έχουν πρωτοτυπία, ζωντάνια και σύγχρονο τρόπο παρουσίασης.
- η γνωριμία των μαθητών με τους δημιουργούς των βιβλίων που απευθύνονται σ'αυτά (συγγραφείς, εικονογράφους...).
- η ανάγνωση λογοτεχνικών βιβλίων για νέους και παιδιά.
- η συστηματική προβολή προτύπων κι επιτυχημένων συνθημάτων που θα καλλιεργήσουν την αγάπη προς αυτό.

4. Επίσης να προωθηθεί η διοργάνωση πανελλήνιων ή τοπικών εκθέσεων παιδικού βιβλίου και στην επαρχία. Και η οργάνωση συζητήσεων ή σεμιναρίων για πληροφόρηση, επιμόρφωση εκπαιδευτικών, γονέων και όσων ασχολούνται με το παιδί, σε θέματα παιδικής και νεανικής λογοτεχνίας.

Για να εφαρμοστούν οι προτάσεις που διατυπώνονται εδώ, πρέπει να υπάρχει πολιτική βιβλίου, που προϋποθέτει πολιτική βούλησης εκ μέρους της Πολιτείας προς αυτή την κατεύθυνση.

5. Οσον αφορά τα περιοδικά, τα κόμικς και παρόμοια άλλα έντυπα απαιτείται από τους γονείς διακριτικός έλεγχος και καθοδήγηση των παιδιών. Να τα στρέψουν στο παιδικό λογοτεχνικό βιβλίο χωρίς απαγορεύσεις και εξορκισμούς για τα κόμικς. Δεν κινδυνεύουν όταν διαβάζουν μόνο κόμικς.

6. Αξίζει να επισημανθεί και η σημαντική θέση που καταλαμβάνει στη ζωή του παιδιού και η κοινωνική λειτουργός. Ο ρόλος της, που έρχεται σ'επαφή ιδιαίτερα με παιδιά νηπιακής ηλικίας είναι

θεμελιώδης. Έχει τη δυνατότητα να συμβάλλει θετικά στη γνωριμία του παιδιού με το βιβλίο. Μπορεί να πλάσει την προσωπικότητα του παιδιού και να διαμορφώσει τη συνέχειά του. Η έγκυρη γνωριμία με το κόσμο του βιβλίου είναι η κύρια ευθύνη της κοινωνικής λειτουργού. Δίνεται στο παιδί η ευκαιρία να εκφραστεί, να προβάλλει τον εσωτερικό του κόσμο, να επικοινωνήσει και να μεταπηδήσει από το μαγικό του κόσμο στον κόσμο της πραγματικότητας. Να νιώσει και να αισθανθεί τον εαυτό του, να αποκτήσει αυτογνωσία και να αρχίσει να διαπλάσει τη συμπεριφορά του. Με το παιχνίδι των λέξεων, το διάβασμα ενός βιβλίου, ωθεί η κοινωνικής λειτουργός στο διάλογο, όπου το παιδί σκέφτεται, προβληματίζεται, αξιοποιεί πολλές κρυμμένες μέσα του δυνατότητες.

Επίσης ο κοινωνικός λειτουργός είναι αναγκαίο να συνεργαστεί με αρμόδιους του χώρου του παιδικού βιβλίου για πιο αποτελεσματική προβολή της σπουδαιότητας του βιβλίου.

Για καθένα από τα παραπάνω αποτελέσματα μπορεί να γίνουν μελέτες για εξακρίβωση στοιχείων και για συνέχιση της προσπάθειας αυτής.

Παράρτημα Α

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Έτος γέννησης

Αγόρι

Κορίτσι

Επάγγελμα πατέρα

Επάγγελμα μητέρας

1. Διαβάζεις άλλα βιβλία πέρα από τα σχολικά;

Καθόλου Μερικές φορές Σπάνια Συχνά Πολύ συχνά

2. Διαβάζεις περιοδικά ;

Καθόλου Μερικές φορές Σπάνια Συχνά Πολύ συχνά

3. Ποιά περιοδικά ξέρεις ;

.....

4. Ποιά από αυτά σου αρέσουν ;

.....

5. Τι είδους βιβλία σου αρέσουν ;

- περιπέτειας
- παραμύθια
- ιστορικά
- επιστημονικά
- ταξιδιωτικά
- μυθολογίας
- εικονογραφημένα
- άλλα

6. Συνήθως πώς βρίσκεις τα βιβλία που διαβάζεις ;

Σου τα δίνουν οι άλλοι ; Τα διαλέγεις μόνος σου

7. Όταν διαλέγεις μόνος σου ένα βιβλίο τι προσέχεις σε αυτό ;

περιεχόμενο λεξιλόγιο εικονογράφηση εξώφυλλο

8. Τι νομίζεις ότι σου προσφέρει ένα βιβλίο ;

ψυχαγωγία γνώσεις περνάς την ώρα σου άλλο

9. Δανείζεσαι βιβλία από άλλους ;

Ναι

Όχι

10. Αν δανείζεσαι από πού ;

Φίλους

Σχολική βιβλιοθήκη

Δημοτική βιβλιοθήκη

Άλλο

11. Από τα παραπάνω δώρα που μπορεί να σου προσφέρουν σημείωσε με + εκείνο που προτιμάς περισσότερο και με – εκείνο που σου αρέσει λιγότερο.

Παιχνίδια

Ρούχα

Βιβλία

Δίσκοι

Γλυκά

Παράρτημα Β

Πίνακες υπολογισμών

α. Ερωτήσεις που αφορούν πληροφορίες για τον ερωτώμενο.

Φύλο	Ποσοστό
αγόρια 33	55%
κορίτσια 27	45%

Ηλικία: 10 - 12 χρονών.

Επάγγελμα πατέρα	Ποσοστά
Δημόσιος υπάλληλος	25 %
Ιδιωτικός υπάλληλος	17 %
Ειδικευμένος τεχνίτης	18,4%
Ελεύθερος επαγγ/τίας	20 %
Εκπαιδευτικός	6,6%
Εμπόρος	8 %
Αγρότης	3 %

1. Διαβάζει άλλα βιβλία πέρα από τα σχολικά;

Απαντήσεις	Ποσοστά
καθόλου	3,6%
μερικές φορές	31,6%
σπάνια	10 %
συχνά	25 %
πολύ συχνά	30 %

2. Διαβάζεις περιοδικά;

Απαντήσεις	Ποσοστά
καθόλου	10 %
μερικές φορές	30 %
σπάνια	28,3%
συχνά	20 %
πολύ συχνά	11,6%

3. Ποιά παιδικά περιοδικά ξέρεις;

4. Ποιά απ'αυτά σου αρέσουν;

5. Τί είδους βιβλία προτιμάς;

Απαντήσεις	Ποσοστά
περιπέτειας	46,6%
παραμύθια	3 %
ιστορικά	15 %
επιστημονικά	12,3%
ταξιδιωτικά	8 %
μυθολογίας	13,5%
εικονογραφημένα	1,6%
άλλα	

6. Συνήθως πώς βρίσκεις τα βιβλία που διαβάζεις;

Απαντήσεις	Ποσοστά
Σου τα δίνουν οι άλλοι	11,7%
Τα διαλέγεις μόνος σου	88,3%

7. Όταν διαλέγεις μόνος σου ένα βιβλίο τί προσέχεις σ' αυτό;

Απαντήσεις	Ποσοστά
περιεχόμενο	81,6%
λεξιλόγιο	8,3%
εικονογράφηση	1,6%
εξώφυλλο	9,8%

8. Τι νομίζεις ότι σου προσφέρει ένα βιβλίο;

Απαντήσεις	Ποσοστά
ψυχαγωγία	26,6%
γνώσεις	66,6%
περνάς την ώρα σου	6,6%
άλλο	

9. Δανείζεσαι βιβλία από άλλους;

Απαντήσεις	Ποσοστά
ναι	83%
όχι	17%

10. Αν δανείζεσαι από πού;

Απαντήσεις	Ποσοστά
φίλους	61,6%
σχολική βιβλιοθήκη	5 %
δημοτική βιβλιοθήκη	15 %
άλλο	1,6%

11. Από τα παρακάτω δώρα που μπορεί να σου προσφέρουν σημείωσε με (+) εκείνο που προτιμάς περισσότερο και με (-) εκείνο που σου αρέσει λιγότερο.

Απαντήσεις	Ποσοστά	
	(+)	(-)
παιχνίδια	41,6%	10 %
ρούχα	10 %	11,6%
βιβλία	28,3%	6,6%
δίσκοι	8,3%	36,6%
γλυκά	3,6%	33,3%

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. Ελληνική

1. Αναγνωστοπούλου Βασίλειος "Θέματα Παιδικής Λογοτεχνίας" εκδόσεις ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ, Αθήνα, 1987.
2. Αναγνωστοπούλου Β. - Δελώνης Αντ. "Παιδική Λογοτεχνία και Σχολείο", εκδόσεις ΠΑΤΑΚΗ, Αθήνα, 1987.
3. Βουγιούκα Α. "Άρθρα και Μελετήματα", εκδόσεις ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, Αθήνα, 1980.
4. Γιάκου Δημήτρης, "Ιστορία Ελληνικής Παιδικής Λογοτεχνίας" , εκδόσεις ΠΑΠΑΔΗΜΑ, Αθήνα, 1991.
5. Γκρέμινγκερ Αρνολντ, "Το παιδί και το βιβλίο" , εκδόσεις ΝΟΤΟΣ, Αθήνα, 1979.
6. Γρηγοριάδου Γαλατεία, "Το παιδί, η σύγχρονη πραγματικότητα κι ο συγγραφέας" , Εισηγήσεις στο Β' Σεμινάριο του κύκλου Ελληνικού Παιδικού βιβλίου, εκδόσεις ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ, Αθήνα, 1988.
7. Δελώνης Αντώνης, "Βασικές γνώσεις για το παιδικό και νεανικό βιβλίο", εκδόσεις ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΣΧΟΛΕΙΟ, Αθήνα, 1951.
8. Ιωάννου Γιώργος, "Τα παραμύθια του λαού μας" , εκδόσεις ΕΡΜΗΣ, Αθήνα, 1979.
9. Κεσόπουλου Αρ. "Το μορφωτικό βιβλίο για το παιδί και τον έφηβο" , εκδόσεις ΑΓΩΓΗ, Αθήνα, 1967.
10. Μεσημέρη Σταμάτη, "Το παιδικό θέαμα" , Εισηγήσεις στο Α' Πανελλήνιο Συνέδριο, εκδόσεις ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ, Αθήνα, 1989.
11. Μερακλής Μιχάλης, "Τα παραμύθια μας" , εκδόσεις ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ, Αθήνα, 1973.

12. Μπενέκος Αντώνης - Παπαντωνίου Ζαχαρίας "Ενας σταθμός Παιδικής Λογοτεχνίας", εκδόσεις ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ, Αθήνα, 1972.
13. Ντελόπουλος Κυριάκος, "Η βιβλιοθήκη στο σχολείο", εκδόσεις ΝΕΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ, Αθήνα, 1975.
14. Ξηροτύρη Ηλία, "Το παιδικό εξωσχολικό ανάγνωσμα", Αθήνα 1960.
15. Παρασκευόπουλου Ιωάννη, "Η Παιδική ηλικία", Εξελικτική Ψυχολογία, τόμος I, II, Αθήνα, 1988.
16. Πέτροβιτς - Ανδρουτσοπούλου Λότη, "Μιλώντας για τα παιδικά βιβλία" εκδόσεις ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ, Αθήνα, 1987.
17. Πουλχερίου Κ. "Το παιδί, ο συγγραφέας και η σύγχρονη πραγματικότητα", Εισηγήσεις στο Β' Σεμινάριο του κύκλου Παιδικού βιβλίου, εκδόσεις ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ, Αθήνα, 1988.
18. Σακελλαρίου Χάρης, "Ιστορία της Παιδικής Λογοτεχνίας", εκδόσεις ΔΙΠΤΥΧΟ, Αθήνα, 1982.
19. Σακελλαρίου Χάρης, "Ιστορία της Παιδικής Λογοτεχνίας Ελληνικής και Παγκόσμιας", εκδόσεις ΦΙΛΙΠΠΟΤΗ, Αθήνα, 1987.
20. Σαλπαδήμου Νικόλαος, "Εξωσχολικά αναγνώσματα", εκδόσεις ΣΑΛΠΑΔΗΜΟΥ, Αθήνα, 1978.
21. Χαραλαμπόπουλος Βασίλης "Η ανάπτυξη της προσωπικότητας" εκδόσεις GUTENBERG, Αθήνα, 1987.

B. Μεταφρασμένα βιβλία

22. Frank Smith, "Ο ρόλος του δασκάλου", (Μετάφραση Β. Καραγιάννη), εκδόσεις CAMBRIDGE, 1985.

23. Strobel Anton, "Το παιδί και το βιβλίο" ,(Μετάφραση Σπανόπουλου), 1963.

Γ. Περιοδικά

24. Βυζοβίτου Ντόρα, "Αφιέρωμα στο Κόμικς", Διαβάζω , 1989, τχ. 217, σελ. 45-46.
25. Μαλαφάντης Κωνσταντίνος, "Τα κόμικς και το κοινό τους", Διαβάζω , Νοέμβριος 1990, αριθμ. 28, σελ. 63.
26. Καραγιάννη Θανάση, "Κόμικς", Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας, 1987, τόμος Γ, σελ. 55.
27. Θεοδωρακόπουλου Ιωάννη, "Η πολιτική αγωγή", Ευθύνη , Μάρτιος 1977, τχ. 63, σελ. 35.

Δ. Εγκυκλοπαίδειες

28. Χαραλαμπίτσου Ιωάννη, "Ελεύθεροι Ωραι", Μεγάλη Παιδαγωγική Εγκυκλοπαίδεια , τόμος Β', Αθήνα, 1971, σελ. 440.

Ε. Σημειώσεις

29. Καλλέργης Ηρακλής, "Θέματα Παιδικής Λογοτεχνίας", εκδόσεις Πανεπιστημίου Πατρών, Πάτρα, 1991.

ΣΤ. Εφημερίδες

30. Αγγελοπούλου Βίτω, "Τι διαβάζουν τα παιδιά μας", Εμείς και το βιβλίο, 1979, αρ. 11, σελ.23.
31. Βαλάση Ζωή, "Ευρωπαϊκό και Ελληνικό βιβλίο για παιδιά", Εμείς και το βιβλίο , Ιούλιος 1979, αρ. 12, σελ. 34-35.
32. Δαράκη Πέπη, "Ο πολιτιστικός ρόλος του Παιδικού Βιβλίου" Εμείς και το βιβλίο , Φεβρουάριος 1980, αρ. 17, σελ. 23. _